

ΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΘΑΝΑΣΗΣ ΝΑΚΑΣ

The terms 'subject modifier' (or MOD[S]) and 'object modifier' (or MOD[O]) are, evidently, more suitable for those nominal and (mainly) adjectival phrases or participial clauses having an adverbial function in the sentence, i.e. referring both to sentence subject or to the direct object and, at the same time, to the 'process' or to the 'state' etc. denoted by the verb. MOD[S]'s and MOD[O]'s are further subdivided according to their syntactic level of function and/or semantic role.

Με τον ανοικτόνOMO τίτλο "Επιθετικός/κατηγορηματικός/παραθετικός 'προσδιορισμός', περιοριστική/μη περιοριστική αναφορική πρόταση και επιρρηματική λειτουργία" είχα ονομάσει άλλοτε (σε ανακοίνωσή μου στην 5η Ετήσια Συνάντηση του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΑΠΘ, 2-4 Μαΐου 1984) μια γενική προβληματική σχετικά με τους λεγόμενους 'ονοματικούς προσδιορισμούς' της Ν(έας) Ε(λληνικής) και, ειδικότερα, εκείνους που, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, λειτουργούν επιρρηματικά. Δημοσιεύω τώρα εδώ, λόγω στενότητας χώρου, μόνον το πρώτο μέρος, που αφορά τον λεγόμενο 'κατηγορηματικό προσδιορισμό' και το 'επιρρηματικό κατηγορούμενο' και επιφυλάσσομαι για τα υπόλοιπα.

A

Οι 'προσδιορισμοί' γενικά —λένε τα Συντακτικά της ΝΕ (και με αυτό θα εννοώ εφεξής τη δίτομη *Νεοελληνική Σύνταξι* του Τζάρτζανου, κατά πρώτο λόγο, και κατά δεύτερο το επίσημο σχολικό *Συντακτικό της Νέας Ελληνικής* του '78 και το σχολικό επίσης των Μονογιού, Μοσκόβη και Σία που εξέδωσε το Κολλέγιο Αθηνών το '76!)— διακρίνονται σε 'ονοματικούς' και σε 'επιρρηματικούς'. Οι 'ονοματικοί'

1. Α. Τζάρτζανου, *Νεοελληνική Σύνταξις (της Κοινής Δημοτικής)*, Αθήνα 1946-1953: ΟΕΣΒ — *Συντακτικό της Νέας Ελληνικής, Β' και Γ' Γυμνασίου*, 1978: ΟΕΔΒ — Δ. Μονογιού—Β. Μοσκόβη—Ε. Πρεβελάκη—Γ. Φυλακτόπουλου, *Συντακτικό της Δημοτικής*, Αθήνα 1976: Έκδοση Κολλεγίου Αθηνών.

προσδιορίζουν ένα όνομα, ένα ουσιαστικό· οι 'επιρρηματικοί' προσδιορίζουν κυρίως το ρήμα (αλλά και ένα επίθετο και ένα άλλο επίρρημα κτλ.). Πιο συστηματική όμως είναι η κατάταξη (την οποία κάνουν κάποια εγχειρίδια και μελέτες που αφορούν άλλες γλώσσες² και) η οποία λαμβάνει υπόψη της και το συντακτικό επίπεδο λειτουργίας ενός συστατικού· έτσι, έχουμε

- 1) συστατικά α' βαθμού, που εξαρτώνται άμεσα από το ρήμα (από τον κόμβο της ρηματικής φράσης ή από τον κόμβο της πρότασης —πβ. τα σχήματα <4> πιο κάτω), συμβάλλουν στην υποκατηγοριοποίηση του ρήματος και γενικότερα στην τυπολογική διάκριση των προτάσεων· και
- 2) συστατικά β' βαθμού, που η εξάρτησή τους είναι έμμεση, δεδομένου ότι προηγείται η εξάρτηση από κάποιο άλλο —ή άλλα— συστατικά.

Τα συστατικά α' βαθμού διακρίνονται σε υποχρεωτικά ή απαραίτητα και σε προαιρετικά ή παραλείψιμα (που η παράλειψή τους δεν βλάπτει τη γραμματική αρτιότητα του εκφωνήματος). Στα παραδείγματα <Iiv-vii>

- <I> (i) Ο σοφός Σωκράτης
 (ii) μικρά πράγματα (πβ. μικροπράγματα)
 (iii) μαρμαρένια σκάλα μεγάλη (πβ. μαρμαρόσκαλα μεγάλη)
 (iv) Ο καλός караβοκύρης στη φουρτούνα φαίνεται
 (v) Πήρε το στραβό δρόμο
 (vi) Ο Όμηρος είναι επικός ποιητής
 [(vii) Το μήνυμα έφτασε πολύ αργά]

έχουμε απαραίτητα συστατικά το υποκείμενο: ο *καραβοκύρης* στο (iv), το αντικείμενο: το *δρόμο* στο (v), το κατηγορούμενο: *ποιητής* στο (vi), αλλά προαιρετικό το *αργά* στο (vii). Το *πολύ*, δίπλα στο *αργά*, όπως και τα *επικός*, *στραβό*, *καλός* είναι συστατικά β' βαθμού και είναι κατά κανόνα προαιρετικά³. Στην περίπτωση και των τεσσάρων

2. Δες π.χ., για ό,τι αφορά τη Γερμανική, D. Schulz-H. Griesbach, *Grammatik der Deutschen Sprache*, Μόναχο 1973: Hueber, καθώς και τη γραμματική DUDEN, ³1973, και, για ό,τι αφορά την Αγγλική, R. Quirk-S. Greenbaum, *A University Grammar of English*, Λονδίνο 1973: Longman. Δες σχετικά και Θαν. Νάκα, *Τα Επιρρηματικά της Νέας Ελληνικής: Προβλήματα υποκατηγοριοποίησης* (Διδακτορ. διατριβή), Αθήνα 1987: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο / Βιβλιοθήκη Σοφίας Ν. Σαριπόλου αρ. 50, σσ. 146-8.

3. Το «κατά κανόνα προαιρετικό» χρειάζεται, κανονικά, διευκρίνιση, που όμως θα μ' έβγαζε πολύ απ' το θέμα μου. Σημειώνω πρόχειρα ότι η παραλειψιμότητα του επιθέτου εξαρτάται άμεσα και από το αν χρησιμοποιείται ως περιοριστικό (restrictive) ή ως μη περιοριστικό (non-restrictive) παραπλήρωμα (attribute). Στην πρώτη περίπτωση, η παράλειψή του μεταβάλλει τις 'συνθήκες αλήθειας' της πρότασης στην οποία βρίσκεται· π.χ. το κατηγορημα στη φουρτούνα φαίνεται αληθεύει για το ο καλός караβοκύρης όχι για το ο караβοκύρης το περιοριστικό (εδώ) καλός στενεύει το πλάτος της έννοιας *καραβοκύρης* (όπως και το *επικός* στενεύει το πλάτος του *ποιητής*). Ένα άλλο πρόχειρο παράδειγμα ας είναι και το *οι λευκοί άνθρωποι* και *οι θνητοί άνθρωποι*, όπου το περιοριστικό *λευκοί* δίνει υποκατηγορία του *άνθρωποι*, ενώ το μη περιοριστικό *θνητοί* αναφέρεται σε όλη την κατηγορία/τάξη *άνθρωποι* (και έτσι είναι περισσότερο πλεοναστικό και παραλείψιμο, αφού ό,τι αληθεύει για το *άνθρωποι* αληθεύει και για το *θνητοί άνθρωποι*). Ο J. Cohen (*Structure du Langage Poétique*, 1966: Flammarion, σ. 132) δίνει την εξής σχηματική παράσταση, αν A είναι το ουσιαστικό και B το επίθετο: A=B=C όπου C<A στην περίπτωση του *λευκοί*, αλλά A=B=A

οι Γερμανοί γλωσσολόγοι και γραμματικοί μιλούν για *Attributkonstruktionen*, ενώ στο *αργά* δίνουν το όνομα *Angabe* (στ' αγγλικά, *attribute* και *adjunct*, αντίστοιχα⁴). Στα ελληνικά, μπορούμε να ονομάσουμε το *πολύ*, το *επικός* κτλ. ΠΑΡΑΠΛΗΡΩΜΑΤΑ και να κρατήσουμε για το *αργά* τον όρο ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ, στενεύοντας τη σημασία του: οι προσδιορισμοί, επομένως, ας είναι συστατικά μόνον α' βαθμού.

Τώρα, στους 'ονοματικούς προσδιορισμούς'/ παραπληρώματα τα Συντακτικά της ΝΕ κατατάσσουν τους 'επιθετικούς' (π.χ. το *επικός*, το *στραβό*, το *καλός* αλλά και τα *σοφός*, *μικρά*, *μαρμαρένια* που έχουμε στα εκφωνήματα <1i-vi>), τους 'παραθετικούς'/ τις 'παραθέσεις' (π.χ. *τηλεφώνησε ο Γεωργιάδης*, *ο καθ' η γ η τ ή ς*), τους 'ετερόπτωτους' (κυρίως σε γενική, π.χ. *τηλεφώνησε ο καθηγητής του Γυμνασίου*), αλλά και τους λεγόμενους 'κατηγορηματικούς προσδιορισμούς' (βλ. <2i-xiii>), ενώ σε προηγούμενα κεφάλαια —όλα τα Συντακτικά ακολουθούν πάνω κάτω την ίδια σειρά στην πραγμάτευση— εκεί που γίνεται λόγος για το κατηγορούμενο μιλούν και για το 'επιρρηματικό κατηγορούμενο' (βλ. <3i-xvii>). Όλες οι ερμηνείες μέσα σε παρενθέσεις που παρατίθενται εδώ είναι του Τζάρτζανου, ενώ με αγκύλες δηλώνονται οι δικές μου παρεμβάσεις ή προσθήκες.

B

Σχετικά με την κάποια σύγχυση ή και την αντίφαση στην ορολογία, ιδίως όσον αφορά τις δύο τελευταίες περιπτώσεις, έχουμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

- <2> (i) *Ήρεμος* ο δικαστής έβγαλε την απόφαση
 (ii) Η γριά *αμίλητη* τους επώπευε όλους
 (iii) Η θειά μου *νυσταγμένη* έστρωσε να κοιμηθεί
 (iv) Ο Ενδυμίωνας *ήρεμος* και *με χλωμή την όψι* εστέκονταν (πβ. *ήρεμος* και *χλωμός*)
 (v) α. Το γκαρσόν θα μας *σερβίρει* τη σούπα *ζεστή*
 β. Ο Γιάννης *πίνει* το τσάι *ζεστό*
 (vi) Η αλεπού, *πονηρή*, *γιαμιάς* το κατάλαβε (=σαν *πονηρή* που ήταν, επειδή ήταν *πονηρή*)
 (vii) *Ξένος* εγώ και *άμαθος*, δεν ήξερα το δρόμο (=επειδή ήμουν *ξένος*)
 (viii) Παντρεύτηκε *μικρός* (=όταν ακόμη ήταν *μικρός*)
 (ix) *Γέρος* ακόμη ο Κοραής συνέχιζε τις εκδόσεις του (=και όταν ακόμη ήταν *γέρος*)
 (x) *Μη θελήσεις*, *γέροντας* εσύ, να γίνεις ρεζίλι (=ενώ είσαι *γέροντας*)
 (xi) Την πάντρεψαν *μικρή*
 (xii) Προχωρούσε *με υψωμένα τα χέρια*
 (xiii) Με κοίταζε *με μάτια δακρυσμένα*
 (xiv) α. Ο Νίκος μας κοίταζε *ήρεμος*
 β. Ο Νίκος μας κοίταζε *ήρεμα*

στην περίπτωση του *θνητοί*. — Εδώ η προαιρετικότητα και η παραλειψιμότητα νοείται κυρίως σε σχέση με το ότι τόσο στην πρόταση π.χ. *ο Όμηρος είναι επικός ποιητής* όσο και στην πρόταση *ο Όμηρος είναι ποιητής* υπόκειται το ίδιο βασικό σχήμα ΟΦ-είναι-ΟΦ, που η παρουσία ή η απουσία του επιθέτου *επικός* δεν μπορεί να επηρεάσει.

4. Δες όπου και στη σημείωση 2.

- (xv) α. Ξεφύλλιζε το βιβλίο *βαριεστημένος* (→ 'Ηταν βαριεστημένος)
β. Ξεφύλλιζε το βιβλίο *βαριεστημένα* (+ 'Ηταν βαριεστημένος)
- (xvi) α. Ο Νίκος, *ενθουσιώδης*, χειροκροτούσε
β. Ο Νίκος χειροκροτούσε *ενθουσιωδώς/μ' ενθουσιασμό*
γ. [Πβ. Ο Νίκος χειροκροτούσε *δυνατά*]
- (xvii) α. Ο Νίκος, *προσεκτικός*, παρακολουθούσε
β. Ο Νίκος παρακολουθούσε *προσεκτικά/με προσοχή*
- <3> (i) α. Εζούσα χρόνια *μοναχός*
β. [Η μητέρα έφτιαχνε *μόνη της* τις κουλούρες]
- (ii) Οι μάγοι χαιρετούσαν *ταπεινοί*
(iii) Ο Κώστας τους δέχονταν *ορθός*
(iv) Σφύριζε *άγριος* ο βοριάς [*άγρια*]
(v) Έφυγα *τρεχάτος* (=τρέχοντας)
(vi) Τώρα φιληθήκαμε *σκλάβοι* · να ξαναφιληθούμε *ελεύθεροι*
(vii) Το καράβι επήγε *σύψυχο*
(viii) Ο καπετάνιος πέφτει *νεκρός* στην αγκαλιά της καπετάνισσας
(ix) Ο Μιχάλης επέθανε *στρατιώτης*
(x) Γυρνώ *ζητιάνος* (=ως ζητιάνος) στην Ιερικώ
- (xi) Ο Πέτρος ήρθε *πρώτος*
(xii) Ο Πέτρος ακολουθούσε *τελευταίος*
(xiii) Παντρεύτηκε *πολύ νέος*
(xiv) Μας ήρθε *πρωινός πρωινός*
- (xv) Έτρεχε *μελίσσι* ο λαός (=σαν μελίσσι)
(xvi) *Ποτάμι* έτρεχε η αγάπη
(xvii) Γύρω το σκοτάδι απλωνόταν *πίσσα*.

Ας δούμε καταρχήν το παράδειγμα <3iv>: *Σφύριζε άγριος ο βοριάς*. Το *άγριος*, γιατί 'κατηγορούμενο'; Αυτό δεν είναι καν υποχρεωτικό συστατικό, όπως θα ήταν π.χ. στο *ο βοριάς ήταν άγριος*. Υποχρεωτικό δεν είναι ούτε το *τρεχάτος* στο επόμενο παράδειγμα (<3v>) ούτε τα *ορθός*, *ταπεινοί*, *μοναχός* στα προηγούμενα (<3i-iii>), κανένα. Η επιρρηματική τους λειτουργία διαπιστώνεται με βάση κυρίως τη σημασι-οσυντακτική τους ισοδυναμία με καθαυτό επιρρηματικές εκφράσεις και ειδικότερα στη συγκεκριμένη περίπτωση και με βάση το γεγονός —όπως λέει και το Σχολικό Συντακτικό του '78 (σ. 20)— ότι «μπορεί στη θέση του [π.χ. του *άγριος*] να μπει το παράγωγό του επίρρημα [δηλ. το *άγρια*]». Βεβαίως, μεταξύ των δύο υπάρχουν διαφορές. Η βασική διαφορά είναι ότι το επίθετο ή η επιθετική φράση αναφέρεται κατ' άλλους στο υποκείμενο (ή το αντικείμενο —βλ. π.χ. <2v>) χωρίς σαφή αναφορά στην ενέργεια ή την πράξη που δηλώνεται με το ρήμα⁵ και κατ' άλλους ταυτόχρονα και στα δύο, δηλαδή και στο υποκείμενο (ή το αντικείμενο) και στο ρήμα⁶, ενώ το επίρρημα ή η επιρρηματική φράση αναφέρεται μόνο στο ρήμα. Το κριτήριο που,

5. Βλ., για παράδειγμα, τις απόψεις του Tesnière, του Martinet κ.ά. στο υποκεφάλαιο Ε εδώ πιο κάτω.

6. Δες σχετικά τις απόψεις των Samuel Gili Gaya, B. H. Weerenbeck, Schwyzer-Debrunner, Quirk-Greenbaum, Baylon-Fabre κ.ά. στο υποκεφ. Ε παρακάτω.

κατά την άποψη μερικών⁷, μας βοηθεί να καταλάβουμε αν ένα ορισμένο επίρρημα (ή επιρρηματική έκφραση) αναφέρεται στο υποκείμενο ή όχι, είναι η χρησιμοποίηση αντί του επιρρήματος του επιθέτου και αντί του ρήματος του αντίστοιχου ρηματικού ουσιαστικού· π.χ. από το *ο Νίκος του συμπεριφέρθηκε άψογα* καταλαβαίνουμε ότι η *συμπεριφορά (του Νίκου) ήταν άψογη* και όχι ότι *ο Νίκος ήταν άψογος*, και άρα το *άψογα* εδώ δεν αναφέρεται στο υποκείμενο. Παρ' όλ' αυτά, το σημασιολογικό ποιόν ορισμένων λεξημάτων είναι τέτοιο, που είτε με τη μία είτε με την άλλη μορφή εμφανίζονται, η αναφορά στο υποκείμενο, ακόμη και στην περίπτωση του επιρρήματος, εξακολουθεί να υπάρχει· σύγκρινε, για παράδειγμα, το *δυνατά* του <2χνιγ> με το *ενθουσιωδώς/μ' ενθουσιασμό* του <2χνιβ>. Γι' αυτό το λόγο, η διαφορά μεταξύ του επιθέτου και του επιρρήματος σ' αυτή τη χρήση πρέπει ίσως ν' αναζητηθεί αλλού· και πραγματικά, ενώ, ας πούμε, από το <2χνα>: *ξεφύλλιζε το βιβλίο βαριεστημένος* εξυπακούεται ότι "ήταν" στ' αλήθεια "βαριεστημένος", "ξεφύλλιζε το βιβλίο και ήταν βαριεστημένος", από το <2χνβ>: *ξεφύλλιζε το βιβλίο βαριεστημένα* δεν εξυπακούεται κατ' ανάγκη ότι ήταν βαριεστημένος, μπορεί να το έκανε "σαν να ήταν βαριεστημένος"· εξάλλου, στο δεύτερο έχουμε κάτι που γίνεται με πρόθεση, ενώ στο πρώτο όχι κτλ. κτλ. (δεν προχωρώ σε λεπτομέρειες, γιατί θα μ' έβγαζαν απ' το γενικό πλαίσιο στο οποίο περιορίζομαι εδώ). Μ' αυτές τις διαφορές δεν θα πρέπει να είναι άσχετη και η σημασιολογική διαφοροποίηση ανάμεσα στη χρήση του επιθέτου και στη χρήση του αντίστοιχου επιρρήματος, μ' άλλα λόγια το ότι ο σημασιολογικός ρόλος τον οποίον αναλαμβάνουν στην πρόταση είναι συχνά διαφορετικός· σύγκρινε π.χ. του <2χνια> το *ενθουσιωδώς*, που φαίνεται να δηλώνει το 'αίτιο' ή, καλύτερα, το 'λόγο', με του <2χνιβ> το *ενθουσιωδώς/μ' ενθουσιασμό*, που φαίνεται να δηλώνει τον 'τρόπο'.

Με βάση τη σημασία, ο Τζάρτζανος (§11) διαιρεί τα 'επιρρηματικά κατηγορούμενα' σε τρεις ομάδες: α) 'τρόπος, κατάσταση' (<3i-x>)· β) 'τάξη ή σειρά' (<3xi-xii>), 'χρόνος' (<3xiii-xiv>) και γ) 'παρομοίωση' (<3xv-xvii>). Εδώ το Σχολικό Συντακτικό του '78 (ό.π.) προσθέτει: «Τα επιρρηματικά κατηγορούμενα είναι επίθετα, εκτός απ' αυτά που φανερώνουν παρομοίωση, που είναι ουσιαστικά».

Επιρρηματική όμως σημασία και λειτουργία έχουν και οι 'κατηγορηματικοί προσδιορισμοί'. Και, πράγματι, με βάση τα ερμηνεύματα του Τζάρτζανου⁸ στα παραδείγματα <2i-x> αλλά και όσα θ' ακολουθήσουν παρακάτω, θα έλεγε κανείς ότι μπορούν, ως προς τη σημασία, να διακριθούν ανάλογα με το αν δηλώνουν: α) την 'αιτιολογία' (lato sensu· βλ. <2vi-vii>)· β) το 'χρόνο' (βλ. <2vii-ix>)· γ) την 'εναντίωση' ή την 'παραχώρηση' (βλ. <2x>)· δ) τον 'όρο' ή την 'υπόθεση' (βλ. <2νβ> στην ανάγνωση <6ii> και <6iii> πιο κάτω)· ε) τον 'τρόπο' (lato sensu) ή την 'κατάσταση' (βλ. <2i-ii> και <2νβ> στην ανάγνωση <6i> πιο κάτω) κ.ά. Το περίεργο (ή μάλλον το αξιοσημείωτο) είναι ότι επαναλαμβάνονται κάποτε τα ίδια παραδείγματα· να συγκριθεί, ας πούμε, το <3xiii>: *Παντρεύτηκε π ο λ ύ ν έ ο ς* με το <2viii>: *Παντρεύτηκε μ ι κ ρ ό ς* (=όταν ακόμη ήταν μικρός) —δηλαδή 'χρόνος' στο ένα, 'χρόνος' και στο άλλο— που δίνει με ολίγων σελίδων διαφορά ο Τζάρτζανος⁹· αλλά και το Σχολι-

7. Δες π.χ., για ό,τι αφορά τη Γερμανική, Motsch, όπου και στη σημ. 21, σ. 56, καθώς και Bartsch, όπου και στη σημ. 41, σ. 144· πβ. και DUDEN, σ. 506.

8. Κατά την άποψή του (§42), ο κατηγορηματικός προσδιορισμός μπορεί κάποτε «ν' αναλύεται σε ολόκληρη πρόταση αιτιολογική ή, σπανιότερα, χρονική ή εναντιωματική ή υποθετική».

9. Σύγκριση δημιουργείται και με το λεγόμενο 'κατηγορούμενο του αντικειμένου', λειτουργία

κό Συντακτικό του '78 το *μοναχός* στο <3ia>: *Έζησα χρόνια μ ο ν α χ ό ς* το θεωρεί 'επιρρηματικό κατηγορούμενο', ενώ το *μόνη της* στο <3ib> 'κατηγορηματικό προσδιορισμό'. Ας σημειωθεί ακόμη ότι και ο 'κατηγορηματικός προσδιορισμός', όταν είναι επίθετο, μπορεί ν' αντικαθίσταται κάποτε από το παράγωγο επίρρημα: π.χ. στο <2i>: *Ή ρ ε μ ο ς ο δικαστής έβγαλε την απόφαση και Ή ρ ε μ α, ο δικαστής έβγαλε την απόφαση*. Το κριτήριο για την κατάταξη του *ήρεμος* όχι στους κυρίως 'επιρρηματικούς προσδιορισμούς' (ή απλώς ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥΣ, στη δική μας ορολογία), δηλαδή μαζί με το *ήρεμα*, αλλά στους 'ονοματικούς' (τα ΠΑΡΑΠΛΗΡΩΜΑΤΑ) είναι αυτή η γραμματική συμφωνία στην πτώση και τον αριθμό (ή και στο γένος, για τα επίθετα) με το υποκείμενο, και σπανιότερα, με το αντικείμενο. Να συγκριθεί πάλι το <2viii>: *Παντρεύτηκε μ ι κ ρ ό ς* με το <2xi>: *Την πάντρεψαν μ ι κ ρ ή* και να παραβληθούν και με το <2v> παραπάνω: *Το γκαρσόν θα μας σερβίρει τη σούπα ζ ε σ τ ή*. Αλλά με βάση το ίδιο κριτήριο θα έπρεπε και το *πολύ νέος* στο <3xiii> και τα άλλα 'επιρρηματικά κατηγορούμενα' ν' ανήκουν στα ΠΑΡΑΠΛΗΡΩΜΑΤΑ, δεδομένου ότι όλα αναφέρονται και συμφωνούν γραμματικά με το υποκείμενο. Από την άλλη μεριά, αν στο <3v>: *Έφυγα τ ρ ε χ ά τ ο ς* αντικαταστήσουμε το *τρέχοντας* με το *τρέχοντας*, αυτό το *τρέχοντας* αναφέρεται επίσης στο υποκείμενο, και όμως κανένας δεν διανοήθηκε να το κατατάξει στα ΠΑΡΑΠΛΗΡΩΜΑΤΑ, αλλά το συμπεριλαμβάνουν στους ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥΣ, μαζί π.χ. με το *γρήγορα* (εάν είχαμε: *Έφυγα γ ρ ή γ ο ρ α*).

Προτείνουμε λοιπόν την αντικατάσταση μιας συγκεκριμένης κατάταξης και ορολογίας από μια κατάταξη περισσότερο συνεπή και οικονομική, το να συμπεριλάβουμε δηλαδή τα φαινόμενα που μας απασχολούν σε ό,τι ονομάσαμε ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥΣ (ADJUNCTS, ANGABEN), βέβαια ως μια ξεχωριστή υποκατηγορία, ας πούμε ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ του ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ή ΠΡΟΣΔΙΟΡ[ΥΠΟΚ] και ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ του ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ ή ΠΡΟΣΔΙΟΡ[ΑΝΤΙΚ].

(Στην περίπτωση των <2xii-xiii>, *προχωρούσε με υψωμένα τα χέρια και με κοίταζε με μάτια δακρυσμένα*, η αναφορά στο υποκείμενο είναι μόνον έμμεση, αφού τα *χέρια* και τα *μάτια* ανήκουν ως 'αναπαλλοτρίωτη κτήση' ('inalienable possession') σ' αυτό —πβ. και την ισοδυναμία του *ήρεμος* και (ολόκληρου) του *με χλωμή την όψι* στο <2iv>—, αλλά οι επιθετικές μετοχές *υψωμένα* και *δακρυσμένα*, το επίθετο *χλωμή* καθώς και η προθετική φράση *ανάμεσα στα γόνατα* σε μια πρόταση σαν την (*ο χ.*) *καθόταν στο χώμα με το κεφάλι ανάμεσα στα γόνατα* δεν εξαρτώνται άμεσα από το ρήμα, από το οποίο εξαρτάται ολόκληρη η προθετική φράση που εισάγεται με το *με*, γιατί αυτά είναι εξαρτημένα από τα ουσιαστικά *χέρια*, *μάτια*, *όψι*, *κεφάλι*, τα οποία και προσδιορίζουν. Επομένως, 'εξ ορισμού' δεν ανήκουν στους ΠΡΟΣΔΙΟΡ[ΥΠΟΚ/ΑΝΤΙΚ] αλλά στα ΠΑΡΑΠΛΗΡΩΜΑΤΑ. Την κατάστασή τους αυτή δεν μεταβάλλει το γεγονός ότι δηλώνουν συνήθως μια 'παροδική' ιδιότητα, ένα 'πρόσκαιρο' γνώρισμα του ουσιαστικού, που διαπιστώνεται σε μια ορισμένη περίπτωση, ενώ στα (*με*) *τα δακρυσμένα μάτια*, (*με*) *τη χλωμή όψι* κ.τ.ό. το *δακρυσμένα*, το *χλωμή* κτλ. εκφράζει μια 'μόνιμη' ή 'γνωστή' ιδιότητα του ουσιαστικού¹⁰, γιατί και στις δύο περιπτώσεις

την οποία έχει, κατά τον Τζάρτζανο, το *μικρή* σε μια πρόταση σαν την *τη Μαρία την πάντρεψαν μικρή* δεσ σχετικά στο τέλος του υποκεφ. Δ πιο κάτω.

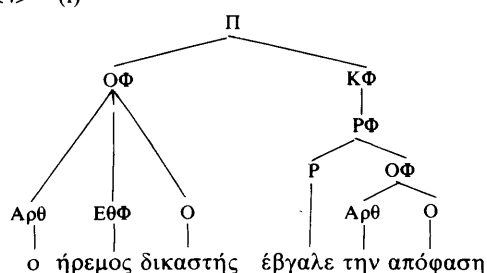
10. Βλ. Τζάρτζανο, §§41-2 — Του ίδιου, *Συντακτικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης*, σ. 20, σημ. 1: « [] δια του κατηγορηματικού προσδιορισμού [] αποδίδεται εις το ουσιαστικόν μία

το *δακρυσμένα* και το *χλωμή* λειτουργούν ως ΠΑΡΑΠΛΗΡΩΜΑΤΑ. Τελείως συμπτωματικά, το συντακτικό του Κολλεγίου, ενώ για όλες τις περιπτώσεις των <2i-xi> και <3i-xvii> χρησιμοποιεί τον όρο 'επιρρηματικό κατηγορούμενο', για την περίπτωση των <2xii-xiii> και του *με χλωμή την όψι* στο <2iv> διατηρεί τον όρο 'κατηγορηματικός προσδιορισμός', με τη διευκρίνηση ότι «αναφέρεται όχι στο υποκείμενο ή το αντικείμενο αλλά σε άλλο όρο της πρότασης». — Για τη σχέση 'παροδικής' ιδιότητας και επιρρηματικής λειτουργίας δες υποκεφ. Ε εδώ πιο κάτω).

Γ

Αυτή την κατάταξη-ερμηνεία υιοθετούν και πολλές μελέτες που γράφονται με τη μέθοδο της λεγόμενης γενετικής-μετασχηματιστικής γραμματικής. Σύμφωνα π.χ. με όσα υποστηρίζει η Stephany στο βιβλίο της *Adjektivische Attributkonstruktionen des Französischen*¹¹, θα λέγαμε ότι, ενώ στο *ο ήρεμος δικαστής έβγαλε την απόφαση το ήρεμος* αποτελεί συστατικό της ΟΦ *ο δικαστής* (βλ. στο σχήμα <4i> την ΟΦ του υποκειμένου, για την ανάλυση της οποίας θα γίνει εκτενέστερος λόγος πιο κάτω),

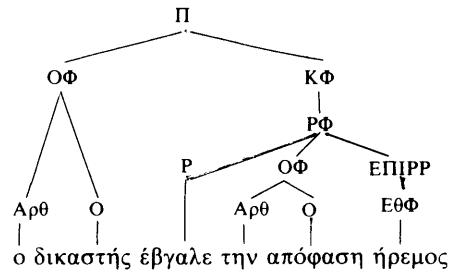
<4> (i)

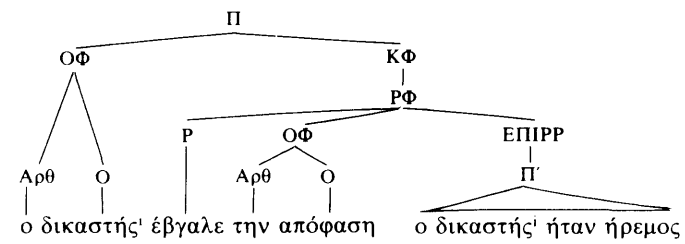
ιδιότης, η οποία διακρίνεται από αντίθετον ιδιότητα του αυτού ουσιαστικού: *τέμνει όξεϊ τῷ πελέκει* (=με τον πέλεκυν οξύν, και όχι αμβλύν). Ο δε επιθετικός προσδιορισμός εκφράζει ιδιότητα ενός ουσιαστικού *γνωστήν ήδη και υπάροσαν* εις αυτό, και δι' αυτού διαστέλλεται το ουσιαστικόν τούτο από άλλο ομοειδές, το οποίον δεν έχει την ιδιότητα ταύτην: *τέμνει τῷ όξεϊ τῷ πελέκει* (=με τον οξύν πέλεκυν, και όχι με τον αμβλύν). — Συντακτικό του Κολλεγίου, σσ. 33-4 και 55 — Σχολικό Συντακτικό του '78, σσ. 42-5.

11. Ursula Stephany, *Adjektivische Attributkonstruktionen des Französischen*, Μόναχο 1970: Wilhelm Fink Verlag (Structura, 1).

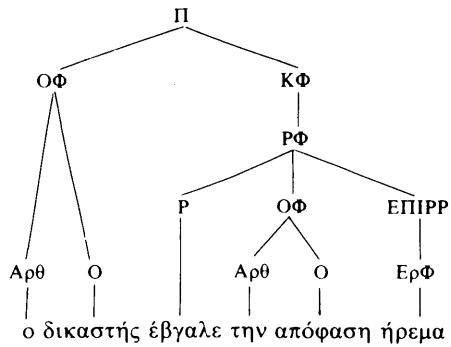
(ii)

(ii')

(iii)

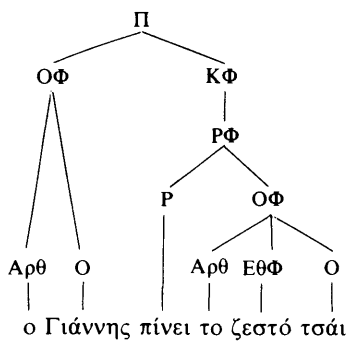

[Όπου $ΟΦ$ = Ονοματική Φράση, $ΕθΦ$ = Επιθετική Φράση, $ΚΦ$ = Κατηγορηματική Φράση ή Φράση του Κατηγορήματος, $ΡΦ$ = Ρηματική Φράση, $ΕρΦ$ = Επιρρηματική Φράση, $ΕΠΙΡΡ$ = Επιρρηματικό ή Επιρρηματική έκφραση, $Αρθ$ = Άρθρο, $Ο$ = Ουσιαστικό, $Ρ$ = Ρήμα, Π = Πρόταση, Π' = Εμβόλιμη Δευτερεύουσα Πρόταση]

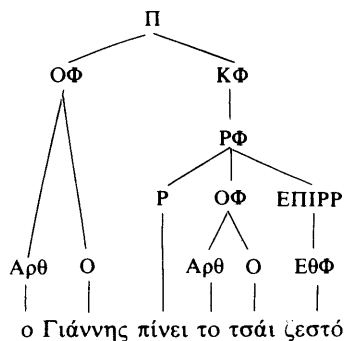
αντιθέτως στο *ήρεμος ο δικαστής έβγαλε την απόφαση* ή *ο δικαστής έβγαλε την απόφαση ήρεμος* το *ήρεμος* αποτελεί πια συστατικό της ΡΦ, και μάλιστα επιρρηματικό συστατικό, όπως και το *ήρεμα* (εάν είχαμε: *ο δικαστής έβγαλε την απόφαση ήρεμα* —βλ. <4iii>), με την εξής διαφορά, πως στην περίπτωση του *ήρεμος* το σχήμα <4ii> μας δείχνει τη δομή επιφανείας, γιατί στη δομή βάθους (βλ. <4ii'>) το *ήρεμος* αντιστοιχεί με μίαν ολόκληρη πρόταση (*ο δικαστής' ήταν ήρεμος*), απ' την οποία παράγεται μετασχηματιστικά (σ' αυτού του είδους το μετασχηματισμό θα επανέλθουμε παρακάτω: ο εκθέτης i χρησιμεύει εδώ για να δηλώσει την ταυτότητα αναφοράς μεταξύ του υποκειμένου της εμβόλιμης δευτερεύουσας πρότασης και του υποκειμένου της κύριας πρότασης). Δηλαδή το στοιχείο ΕΠΙΡΡ-ημιακό αναλύεται εδώ είτε ως ΕρΦ, στην περίπτωση του *ήρεμα*, είτε ως πρόταση με το ρήμα *είμαι*, στην περίπτωση του *ήρεμος* (βλ. <9i>).

Αλλ' αν αυτή είναι η ανάλυση την οποία θα μας πρότεινε η Stephany για έναν ΠΡΟΣΔΙΟΡ[ΥΠΟΚ] (στη δική μας ορολογία), ας δούμε ποια είναι η ανάλυση την οποία όντως προτείνει για έναν ΠΡΟΣΔΙΟΡ[ΑΝΤΙΚ], τέτοιον που έχουμε π.χ. στο *το γκαρσόνι θα μας σερβίρει τη σουπα ζεστή* (= <2v>) ή στο *ο Γιάννης πίνει το τσάι ζεστό*:

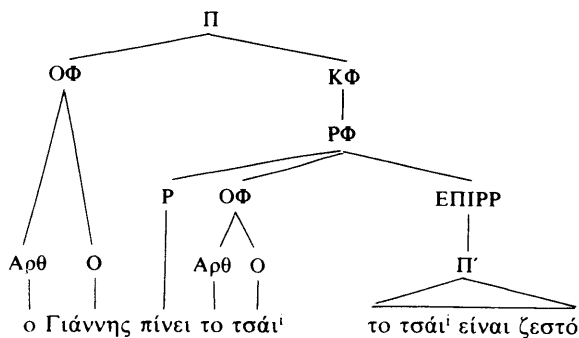
<5> (i)

(ii)

(ii')

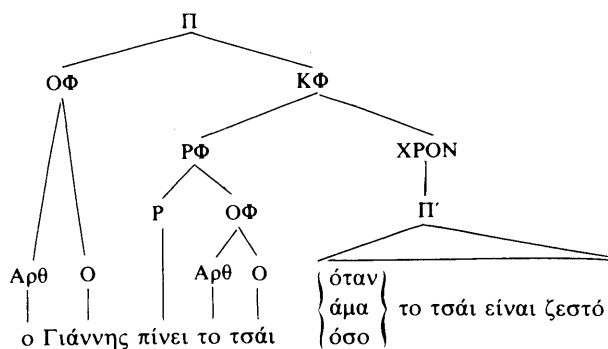

Όπως μας δείχνουν τα σχήματα <5>, όταν το επίθετο ζεστό λειτουργεί ως ΠΡΟΣΔΙΟΡ[ΑΝΤΙΚ] δεν αποτελεί συστατικό μιας ΟΦ (βλ. <5i>) αλλά συστατικό, και μάλιστα επιρρηματικό, της ΡΦ (βλ. <5ii>). Πάλι όμως στο <5ii> δεν έχουμε παρά το επιφανειακό σχήμα, γιατί το ζεστό είναι ό,τι απομένει μετά την εφαρμογή των μετασχηματισμών στη δομή βάθους (βλ. <5ii'>), όπου αρχικά έχουμε μια ολόκληρη πρόταση με το συνδετικό ρήμα είμαι, της οποίας τώρα το υποκείμενο έχει την ίδια αναφορά όχι με το υποκείμενο αλλά με το αντικείμενο της κύριας πρότασης. Απόδειξη ότι από άποψη παραγωγής/μετασχηματισμών έτσι έχει το πράγμα θεωρεί η Stephany και το γεγονός ότι ενδιάμεσως μπορεί να παράγεται και ένα άλλο σχήμα, το <6i>, το οποίο όμως στην ανάγνωση <6iia> αποκτά διαφορετική σημασία (αν όχι και λειτουργία):

- <6> (i) (*Ο Γιάννης πίνει το τσάι το τσάι όντας ζεστό
[Jean boit le thé le thé étant chaud]
(ii) α. Ο Γιάννης πίνει το τσάι, το τσάι όντας ζεστό
[Jean boit le thé, le thé étant chaud]
β. ('Όντας) ζεστό, ο Γιάννης (το) πίνει το τσάι¹²
[Chaud, Jean boit le thé]
(iii) Ο Γιάννης πίνει το τσάι, $\left. \begin{array}{l} \text{όταν/άμα/όσο} \\ \text{αν/υπό τον όρο ότι} \end{array} \right\}$ είναι ζεστό.

Καθώς βλέπουμε, σε όλα τα σχήματα <4>-<5>, η Stephany δεν καθορίζει τον σημασιολογικό ρόλο του συστατικού ΕΠΙΡΡ (ADV), αν δηλαδή πρόκειται για 'τρόπο, κατάσταση', όπως θα έλεγε ο Τζάρτζανος, ή για κάτι άλλο. Απλώς επισημαίνει ότι σ' αυτή την περίπτωση η δομή βάθους: *Ο Γιάννης πίνει το τσάι' το τσάι' είναι ζεστό* μετασχηματίζεται αρχικά σε: *Ο Γιάννης πίνει το τσάι το τσάι όντας ζεστό* και αυτό υ π ο χ ρ ε ω τ ι κ ά σε: *Ο Γιάννης πίνει το τσάι ζεστό*, δηλαδή η απαλοιφή του υποκειμένου και της μετοχής επιβάλλεται απε τα πράγματα, γιατί ως επιφανειακή δομή το

<7>

12. Η πρόταση αυτή είναι πιο 'κομψή' στη ΝΕ χωρίς το *όντας* και, φυσικά, όχι χωρίς το επαναληπτικό *το*.

ενδιάμεσο αυτό σχήμα είναι αντιγραμματικό (βλ. και <δί>). Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο όταν το <δί> έχει την ανάγνωση του <δίια> και ισοδυναμεί σημασιολογικά με το <δίιι>· μάλιστα, η ποικιλία των συνδέσμων που μπορούν να εισάγουν τη δευτερεύουσα στο <δίιι>, δείχνει ότι η <δίι> είναι μάλλον πολύσημη (εκτός αν το απαγορεύουν τα συμφραζόμενα). Σ' αυτή τη δεύτερη περίπτωση, η δομική περιγραφή, όσον αφορά το βαθύτερο σχήμα, είναι διαφορετική: (βλ. σχ. <7>, σ. 78):

Την ίδια διπλή ανάγνωση (ανάλογα δηλαδή με το αν παράγονται από ένα βαθύτερο σχήμα όπως το <4ii'> και το <5ii'> ή όπως το <7>) έχουν, κατά τη Stephany, και προτάσεις του τύπου *παντρεύτηκε μικρός* (= <2viii> — πβ. γαλλ. *Jean' épousa la fille jeune'*) και *την πάντρεψαν μικρή* (= <2xi> — πβ. γαλλ. *Jean épousa la fille' jeune'* ¹³).

Η διπλή ανάγνωση και η διαφορετική δομική περιγραφή υπαγορεύεται, κατά τη Stephany, από το γεγονός ότι και επιρρήματα της γαλλικής σαν το *rapidement* ή το *vite* κ.ά.ό. εμφανίζονται με δύο διαφορετικές αναγνώσεις/ερμηνείες, πράγμα που μπορεί ν' αποδοθεί στο ότι άλλοτε εξαρτώνται άμεσα από τη ΡΦ και άλλοτε από την ΚΦ — σ' αυτή τη δεύτερη περίπτωση η Stephany μιλάει (σ. 56) για 'προτασιακά επιρρηματικά' (*Satzadverbien*)¹⁴. Το ότι ένα ορισμένο επίρρημα ή ΕΡΦ, μια ΠΦ (Προθετική Φράση) ή και κάθε άλλου είδους επιρρηματική έκφραση μπορεί να έχει περισσότερες από μία σημασιολογικές λειτουργίες είναι αλήθεια, όπως μας δείχνει από τη ΝΕ και το εξής,

- <8> (i) Φυσικά, η Μαρία δεν αντέδρασε (*φυσικά* = όπως ήταν φυσικό...)
 (ii) Η Μαρία δεν αντέδρασε *φυσικά* (*φυσικά* = με φυσικό τρόπο)

αλλά η έννοια του 'προτασιακού επιρρήματος' δεν είναι αυτή που μας δίνει η Stephany, τουλάχιστον ως προς την εξάρτησή του από την ΚΦ¹⁵:

- <9> (i) Π → ΟΦ ΚΦ
 ΚΦ → ΒΟΗΘ' ΡΦ' (ΤΟΠ)' (ΧΡΟΝ)
 ΡΦ → Ρ' ΟΦ' ΕΠΡΡ

$$\text{ΕΠΡΡ} \rightarrow \left\{ \begin{array}{l} \text{ΕρΦ} \\ \dots\dots \\ \text{Π'} \end{array} \right\}$$

13. Στα γαλλικά η πρόταση αυτή είναι αμφίσημη και από την άποψη ότι, έξω από συμφραζόμενα, δεν είναι σαφές αν έχουμε να κάνουμε μ' έναν ΠΡΟΣΔΙΟΡ[ΥΠΟΚ] ή μ' έναν ΠΡΟΣΔΙΟΡ[ΑΝΤΙΚ].

14. Η διάκριση που γίνεται τώρα είναι σε 'προτασιακά επιρρήματα' ('adverbes de phrase'), σε 'επιρρήματα της φράσης του κατηγορήματος' ('adverbes de groupe prédicatif') και σε 'επιρρήματα της ρηματικής φράσης' ('adverbes de groupe verbal'). Δίπλα σ' αυτά γίνεται λόγος και για το επίρρημα ως 'συστατικό της επιθετικής φράσης' ('comme constituant du groupe adjectival') κτλ. Δες, για ό,τι αφορά τη Γαλλική, R. Martin, "La notion d' 'adverbe de phrase': Essai d'interprétation en grammaire générative" και S. Schlyter, "Une hiérarchie d'adverbes et leurs distributions — par quelles transformations?", στο *Actes du Colloque Franco-Allemand de Grammaire Transformationnelle*, II, Niemeyer, 1974, σσ. 66-75 και 76-88, αντίστοιχα.

15. Για το θέμα αυτό βλ. Θαν. Νάκας, "Συμβολή στη μελέτη των προτασιακών επιρρηματικών της Νέας Ελληνικής" (Ανακοίνωση στη Δ' Ετήσια Συνάντηση, Απρίλιος 1983, του Γλωσσ-

$$\text{XPON} \rightarrow \left\{ \begin{array}{l} \text{ΕρΦ} \\ \dots\dots\dots \\ \text{Π}' \end{array} \right\}$$

τη στιγμή που ο ίδιος ο Chomsky (που της χρησιμεύει ως υπόδειγμα) προτείνει:

$$\begin{aligned} \langle 9 \rangle \quad & \text{(ii) } \Pi \rightarrow (\text{ΕΠΙΡΡ}) \widehat{\text{ΟΦ}} \widehat{\text{ΚΦ}} \\ & \text{ΚΦ} \rightarrow \text{ΒΟΗΘ} \widehat{\text{ΡΦ}} \widehat{(\text{ΤΟΠ})} (\text{XPON}) \\ & \text{ΡΦ} \rightarrow \widehat{\text{Ρ}} (\widehat{\text{ΟΦ}}) (\text{ΤΡΟΠ}) \\ & \quad \quad \quad [\text{κτλ.}] \end{aligned}$$

[Όπου ΒΟΗΘ = Βοηθητικό στοιχείο, ΤΟΠ = Τόπος, ΧΡΟΝ = Χρόνος, ΤΡΟΠ = Τρόπος, () = Προαιρετική εμφάνιση].

Ο Chomsky υποδηλώνει με αυτόν τον τρόπο ότι τα 'προτασιακά' λεγόμενα επιρρηματικά εξαρτώνται από τον κόμβο Π και όχι από τον κόμβο ΚΦ, λειτουργούν μ' άλλα λόγια σε ένα ακόμη ανώτερο επίπεδο από ό,τι και τα χρονικά κτλ. επιρρηματικά¹⁶.

Παραβλέποντας το γεγονός ότι ούτε τα τοπικά επιρρηματικά λειτουργούν στο ίδιο επίπεδο με τα χρονικά αλλά στο ίδιο μάλλον επίπεδο με τα τροπικά¹⁷ καθώς και ότι συγχέονται εδώ κατηγοριακές με σημασιολογικές πληροφορίες¹⁸, ας κρατήσουμε τη θετική διαπίστωση της πολυεπίπεδης σημασιοσυντακτικής λειτουργίας των επιρρηματικών (κυρίως επιρρημάτων και όσων λειτουργούν όμοια με αυτά) και ας περάσουμε στην επισήμανση μιας άλλης ενδιαφέρουσας παρατήρησης της Stephany, ότι μόνον τα επίθετα με το χαρακτηριστικό [+Κατηγορηματικό] επιδέχονται επιρρηματική λειτουργία, ενώ όσα χαρακτηρίζονται [-Κατηγορηματικό] δεν λειτουργούν μ' αυτόν τον τρόπο:

σολογικού Τομέα της Φιλοσοφ. Σχολής του ΑΠΘ), *Λεξικογραφικόν Δελτίον*, ΙΣΤ (1986), σσ. 225-48. Περισσότερα ακόμη πάνω σ' αυτό το ζήτημα βλ. στον ίδιο, *Τα Επιρρηματικά της Νέας Ελληνικής*, cit., passim.

16. Πώς αντιμετωπίζονται τα επιρρηματικά μέσα στη λεγόμενη «Διευρυμένη Βασική Θεωρία» της Μετασχηματιστικής Γραμματικής δεξ του R. Jackendoff, *X'-Syntax: A Study of Phrase Structure*, 1977: The MIT Press, σσ. 57-64. Βλ. και Θαν. Νάκα, *Τα Επιρρηματικά...*, cit., σ. 166-7.

17. Βλ. Θαν. Νάκα, *Τα Επιρρηματικά...*, cit., σσ. 164, 191-2, 310-21.

18. Κατά τους J.P.B. Allen-P. van Buren (*Chomsky: Selected Readings*, 1971: Oxford University Press, σ. 46 σημ.), ενώ η προσπάθεια του Chomsky είναι να υποδηλωθούν μέσα από τις σχέσεις των γραμματικών κατηγοριών (ΟΦ, ΡΦ κτλ.) και οι γραμματικές λειτουργίες (Υποκείμενο, Αντικείμενο, Κατηγορημα κτλ.), τελικά τα πράγματα συγχέονται. Γράφουν: «Στην πράξη η σαφής διάκριση μεταξύ λειτουργίας και (γραμματικής) κατηγορίας είναι δύσκολο να διατηρηθεί. Για παράδειγμα, ένα απόσπασμα από το τμήμα της βάσης μιας Αγγλικής γραμματικής που μας δίνουν τα *Aspects* περιέχει τον κανόνα: Predicate-Phrase → Aux-VP (Place) (Time) [πρόκειται για τον δεύτερο κανόνα του <9ii>]. Εάν οι λειτουργικές ενδείξεις [εννοούν τον όρο Predicate, Κατηγορημα] δεν επιτρέπονται στο τμήμα της βάσης, θεωρητικά ούτε οι [σημασιολογικές] ενδείξεις 'Place'/'Τόπος' και 'Time'/'Χρόνος' θα έπρεπε να εμφανίζονται εδώ».

- <10> (i) Ο Γιάννης πίνει το τσάι ζεστό (Το τσάι είναι ζεστό)
Ο Γιάννης πίνει το ζεστό τσάι
- (ii) *Ο Γιάννης πίνει το τσάι κινέζικο (*Το τσάι είναι κινέζικο¹⁹)
Ο Γιάννης πίνει το κινέζικο τσάι
- (iii) *Ο Γιάννης πίνει το ποτό εθνικό (*Το ποτό είναι εθνικό)
Ο Γιάννης πίνει το εθνικό ποτό (μας)
- <11> *Ο Γιάννης πίνει το τσάι εξαιρετικό (Το τσάι είναι εξαιρετικό)
Ο Γιάννης πίνει το εξαιρετικό τσάι.

Φαίνεται όμως πως μόνο του το χαρακτηριστικό [+Κατηγορηματικό] δεν επαρκεί, γιατί και το *εξαιρετικός* στο <11> μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κατηγορούμενο (όπως και το *ζεστός* στο <10i>), αλλά δεν λειτουργεί επιρρηματικά, και ο λόγος είναι ότι γι' αυτή τη λειτουργία ένα επίθετο χρειάζεται να έχει επιπλέον και το γνώρισμα [-Στατικό/+Δυναμικό], να είναι δηλαδή [+Κατηγορηματικό, -Στατικό/+Δυναμικό], ενώ το *εξαιρετικός* είναι χαρακτηρισμένο [+Κατηγορηματικό, +Στατικό/-Δυναμικό]²⁰. Παρ' όλ' αυτά, και μόνον με βάση τα παραδείγματα του Τζάρτζανου που παραθέσαμε πιο πάνω, καταλαβαίνει κανένας ότι ο κανόνας, τουλάχιστον ως προς το χαρακτηριστικό [±Κατηγορηματικό], θα πρέπει να επιδέχεται πολλές εξαιρέσεις (βλ. π.χ. την περίπτωση του *τρεχάτος*, *σύψυχο*, *πρωινός* κ.τ.ό. στις προτάσεις <3v, vii και xiv>).

Τέλος, η Stephany διαπράττει, κατά τη γνώμη μας, το μεθοδολογικό σφάλμα να ονομάζει (σ. 59) τα επίθετα που λειτουργούν ως ΠΡΟΣΔΙΟΡ[Υ(ΠΟΚ)] ή ΠΡΟΣΔΙΟΡ[Α(ΝΤΙΚ)] 'επιρρηματικά επίθετα' (adverbiale Adjektive), συμβάλλοντας έτσι, χωρίς ίσως να το θέλει, στη διατήρηση της σύγχυσης που παρατηρείται συχνά στην παραδοσιακή Γραμματική και το Συντακτικό μεταξύ γραμματικής *κατηγορίας*/μέρους του λόγου (επίρρημα, επίθετο κτλ.) και γραμματικής *λειτουργίας* (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ, ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟ, ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ κτλ.).

Δ

Την ίδια ακριβώς σχηματική ανάλυση-ερμηνεία είχε προτείνει και ο W. Motsch, σε δύο εργασίες του, μία για το επίθετο²¹ και μία για την παράθεση²² της Γερμανικής, με τη διαφορά ότι τη μια φορά μιλάει για 'επιρρηματικά επίθετα' ('adjektiv-adverbien' ή 'adverbiale Adjektive' — βλ. <12i-iv>) και την άλλη για 'επιρρηματικές παραθέσεις'

19. Η πρόταση μέσα στις παρενθέσεις είναι γραμματικώς ορθή, εάν έχει την έννοια ότι "το τσάι είναι προελεύσεως κινεζικής": πβ. και: ?ο Γιάννης πίνει το τσάι όταν είναι κινέζικο αλλά: *κινέζικο, ο Γιάννης το πίνει το τσάι: επίσης: *(αυτό) το τσάι είναι εθνικό αλλά (αυτό) το τσάι είναι (το) εθνικό ποτό των Άγγλων.
20. Ένα από τα κριτήρια για τη διάκριση του [±Δυναμικό] είναι, ως γνωστόν, και η δυνατότητά του να συνυπάρχει με την προστακτική: *πιες το τσάι σου ζεστό!* αλλά **πιες το τσάι σου εξαιρετικό!*
21. W. Motsch, *Syntax des Deutschen Adjektivs* (Studia Grammatica III, Βερολίνο 1971 [1964]: Akademie-Verlag, σσ. 1-141).
22. W. Motsch, *Untersuchungen zur Apposition im Deutschen* (Studia Grammatica V, Βερολίνο 1971 [1965]: Akademie-Verlag, σσ. 87-132).

(adverbiale Appositionen — βλ. <13i-v> και <14i-ii>)²³, ενώ τα παραδείγματα που εξετάζει δε φαίνεται να διαφέρουν μεταξύ τους και είναι, για να χρησιμοποιήσουμε ανάλογά τους από τη ΝΕ, τα εξής:

- <12> (i) Ο σκύλος κάθεται ήσυχος στη γωνία
[(weil) der Hund still in der Ecke sitzt]
(ii) Μένει στο κρεβάτι άρρωστος
[(weil) er krank im Bett liegt]
(iii) Η φοιτήτρια παντρεύεται νέα
[Die Studentin heiratet jung]
(iv) Επιστρέφει στο σπίτι του μαυρισμένος (απ' τον ήλιο)
[(weil) er gebräunt heimkert]
- <13> (i) Η Μαρία μπήκε ανυπόμονη στο δωμάτιο
[Karin trat ungeduldig ins Zimmer]
(ii) Ο Πέτρος βγήκε απ' το νοσοκομείο τελείως θεραπευμένος
[Peter wurde völlig geheilt aus dem Krankenhaus entlassen]
(iii) Η Μαρία τρώει το κρέας ωμό
[Karin isst das Fleisch roh]
(iv) Ο Γιώργος πίνει τη μπίρα ζεστή
[Günter trinkt das Bier angewärmt]
(v) Ο Νίκος χρησιμοποιεί το αυτοκίνητό του ως μεταφορικό μέσο
[Klaus benutzt sein Auto als Transportmittel]
- <14> (i) Με μεγάλη μου χαρά σε χαιρετίζω, κ. Ζ., ως υπουργός (πβ. Τζάρτζανο §282. ΡΔ'. 3 σημ. α')
[Günter begrüsst Peter als (gefeirter) Sieger]
(ii) Με μεγάλη μου χαρά σε χαιρετίζω, κ. Ζ., ως υπουργό
[Günter begrüsst Peter als (gefeirten) Sieger].

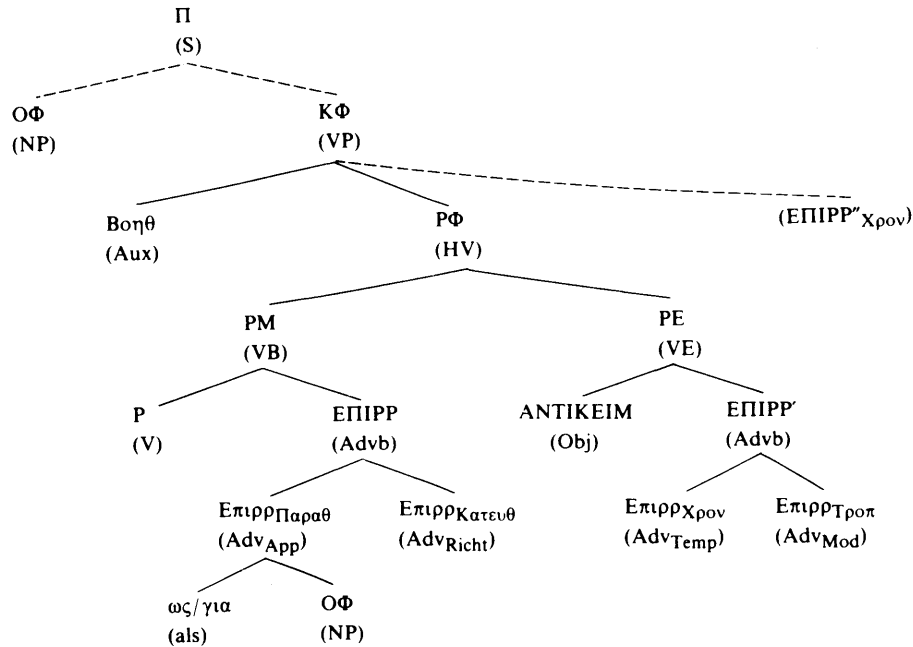
Όλα αυτά τα παραδείγματα (εκτός από το <14ii>) εμπίπτουν στην περίπτωση που εξετάσαμε ως εδώ, πρόκειται δηλαδή για ΠΡΟΣΔΙΟΡ[Υ(ΠΟΚ)] ή για ΠΡΟΣΔΙΟΡ[Α(ΝΤΙΚ)], σύμφωνα με τη δική μας ορολογία. Τη διπλή ή πολλαπλή ανάγνωση, που σχετίζεται και με το συντακτικό επίπεδο λειτουργίας ενός ορισμένου επιρρηματικού, την είχε ήδη υποδείξει, πριν από τη Stephany, και ο Motsch, ο οποίος επίσης δεν κατονομάζει το σημασιολογικό ρόλο (/τους σημασιολογικούς ρόλους) του συστατικού ΕΠΙΡΡ(Α-DV) όταν εξαρτάται από τον κόμβο ΡΦ (αφήνει να το προσδιορίσει μια διεξοδικότερη έρευνα), ενώ σαφώς καθορίζει ότι ένας από τους πιθανούς σημασιολογικούς ρόλους για το ΕΠΙΡΡ που εξαρτάται από τον κόμβο ΚΦ μπορεί να είναι ο ΧΡΟΝ(ΟΣ). Εννοείται ότι την ίδια μετασχηματιστική παραγωγή (από εμβόλιμες προτάσεις με το συνδετικό *είμαι* στη δομή βάθους οδηγούμαστε, με διαδοχικές απαλοιφές ή συμπτώξεις, στη δομή επιφανείας) την οποία δέχεται ο Motsch, ακολουθεί και η Stephany. Ο πρώτος υποδεικνύει επίσης και τους πιθανούς περιορισμούς λόγω κάποιων εγγενών χαρα-

23. Εννοείται ότι στις πραγματικές επιρρηματικές παραθέσεις, π.χ. *επάνω(,) στην καπνοδόχο, αύριο(,) στις πέντε, στην Αθήνα(,) στο σπίτι μας* κ.τ.ό. δεν γίνεται καθόλου αναφορά στη μελέτη του· δεσ σχετικά Θαν. Νάκα, *Τα Επιρρηματικά...*, σσ. 24-6, 233-40 και *passim*.

κτηριστικών (όπως το [±Στατικό] των επιθέτων, που είδαμε πιο πάνω) ή λόγω της συνεμφάνισης άλλων συστατικών κτλ.²⁴

Σχετικά με το παράδειγμα του τύπου του <13v> (εμείς θα διορθώναμε και θα λέγαμε του τύπου του <14ii>) ο Motsch προχωρεί στην υπόδειξη μιας ακόμη πιθανής ερμηνείας. Το ρήμα δηλαδή του <13v> χρειάζεται, λέει, εκτός από το (άμεσο) ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ, και ένα δεύτερο απαραίτητο συμπλήρωμα του τύπου: *ως+ΟΦ*. Άλλα παρόμοια ρήματα με συμπλήρωμα: *ως/για+ΟΦ (/ΕθΦ)* είναι και τα: (τον/την/το) *μεταχειρίζομαι* (*ως/για*), *παρουσιάζω* (*ως/για*), *λογαριάζω* (*ως/για*), *θεωρώ* (*ως*), *έχω* (*για*), *περνώ* (*για*), *παίρνω* (*για*) κτλ. κτλ. Πρόκειται για μία από τις περιπτώσεις όπου τα (παραδοσιακά) Συντακτικά μιλάνε για 'ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟ του ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ'²⁵ (ή,

<15>

24. Π.χ., αν το υποκείμενο σχήμα απ' όπου γίνεται η εκκίνηση στη δομή βάθους είναι, όπως υποδεικνύει ο Motsch, κάτι παρόμοιο με το εξής:

(weil) er + Adv + im Bett liegt } → (weil) er + krank + im Bett liegt

Er ist krank

(πβ. <12ii>) όπου το *krank/άρρωστος* είναι [+ Κατηγορηματικό] και μπορεί να συνεμφανίζεται και με επιρρηματικά σαν το *heute/σήμερα*, το *oft/συχνά*, το *im Garten/στον κήπο* κ.ά.ό.: er ist heute/oft/im Garten krank (ή *müde/κουρασμένος* ή *glücklich/ευτυχής* ή...), ενδέχεται με άλλα επίθετα, επίσης [+ Κατηγορηματικά], η παραγωγή του επιφανειακού σχήματος να εμποδίζεται από το γεγονός ότι η συνεμφάνισή τους με τα ίδια αυτά επιρρηματικά είναι αντιγραμματική: *er ist heute/oft/im Garten tot (δηλ. *νεκρός* ή *quadratisch/τετράγωνος* ή *gross/ψηλός* κ.τ.ό.), ενώ κάλλιστα λέγεται: er ist tot/quadratisch/gross.

25. Δες το Συντακτικό του Κολλεγίου, σ. 32 και το Σχολικό Συντακτικό του '78, σσ. 60-61.

βραχυλογικά, εδώ: ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜ[Α]). Γι' αυτού του είδους το συμπλήρωμα ο Motsch παρατηρεί πως «βρίσκεται πλησιέστερα στο ρήμα απ' ό,τι στις προηγούμενες προτάσεις που εξετάσαμε. Γιαυτό θα έπρεπε αυτές οι παραθέσεις (Appositionen) να παρασταίνονται στη δομική περιγραφή ότι βρίσκονται σε στενότερη σχέση με το ρήμα, όπως ακριβώς και οι εκφράσεις που δηλώνουν κατεύθυνση»²⁶. Στο σημείο αυτό μάλιστα δίνει την εξής σχηματική παράσταση (την οποία για χάρη της σύγκρισης προσαρμώζω στις προηγούμενες της Stephany): (βλ. σχ. <15> σ. 83):

Όπως βλέπουμε, αναλύοντας τη ΡΦ(HV) σε ΡΜ(VB) και ΡΕ(VE) —ας πούμε, για ευκολία, σε ρηματικά συστατικά (ΡΜ) και σε ρηματικά εξαρτήματα (ΡΕ)—, υποδεικνύει την ύπαρξη ενός ακόμη επιπέδου λειτουργίας των επιρρηματικών, που αν συνυπολογίσουμε και τα προτασιακά (βλ. <9> πιο πάνω), εμφανίζονται συνολικά σε τέσσερα διαφορετικά επίπεδα (δεδομένου ότι μπορούν να εξαρτώνται από τους κόμβους, ΡΜ, ΡΕ/ΡΦ, ΚΦ, Π).

Παρ' όλο που ο Motsch δεν εξαρτά τελικά τα συμπληρώματα *ως/για*+ΟΦ από τον κόμβο ΡΜ/ΒΒ (αρκείται απλώς στην υπόδειξη) αλλά από τον κόμβο ΡΕ/VE, απ' τον οποίο εξαρτά και το *als Ablage* (πβ. *ως στήριγμα*) στο ακόλουθο παράδειγμα,

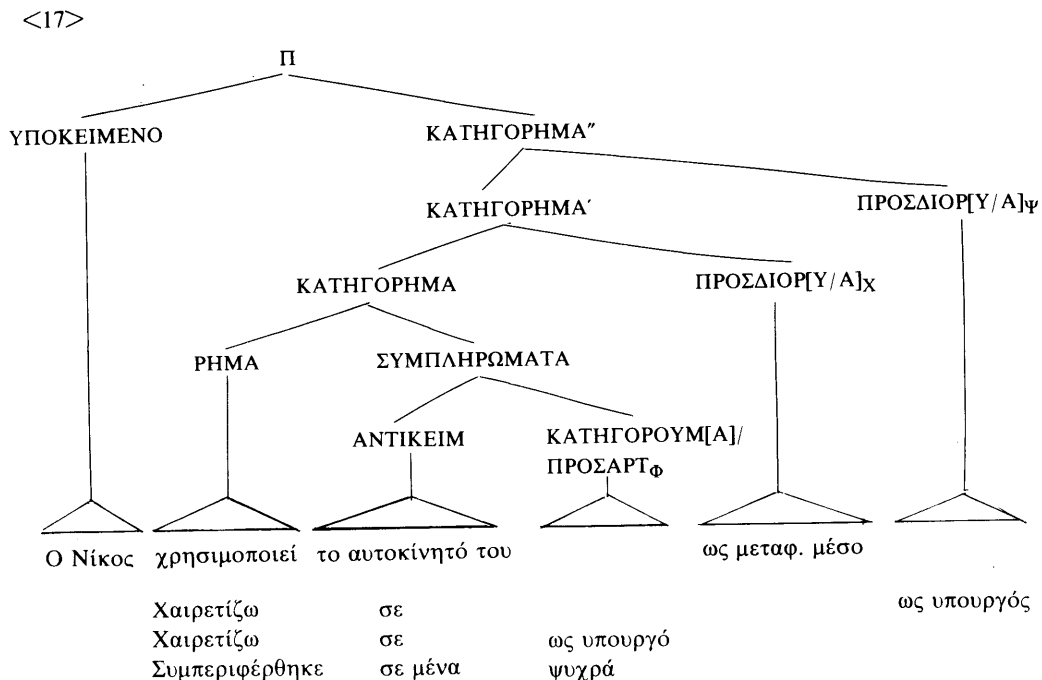
<16> Το τραπέζι χρησιμεύει στον Πέτρο ως στήριγμα
[Der Tisch dient Peter als Ablage]

θα είχα να παρατηρήσω σχετικά με το σχήμα <15> (παραβλέποντας και εδώ την τυχαία και χωρίς ειδικό λόγο ανάμειξη κατηγοριακών, λειτουργικών και σημασιολογικών όρων) τα εξής, ότι, καταρχήν, δεν βλέπω γιατί ένα απαραίτητο συστατικό όπως το ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ πρέπει να εξαρτηθεί από τον ίδιο κόμβο (ΡΕ) από τον οποίο εξαρτάται και ένα προαιρετικό συστατικό (το ΕΠΙΡΡ' → {ΕπιρρΧρον, ΕπιρρΤροπ,...})²⁷, τη στιγμή που για τα συστατικά τα οποία βρίσκονται «πλησιέστερα» και «σε στενότερη σχέση» με το ρήμα, «όπως ακριβώς και οι εκφράσεις που δηλώνουν κατεύθυνση», έχει προβλεφθεί ο κόμβος ΡΜ. Το λογικό και σωστό και συνεπές στην προκειμένη περίπτωση θα ήταν να γίνει η εξάρτηση όχι ενός ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΟΣ (απαραίτητου συστατικού) και ενός ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ (προαιρετικού συστατικού) από τον ίδιο κόμβο (τον ΡΕ), αλλά δύο ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΩΝ, ενός δηλαδή ΑΝΤΙΚΕΙΜ(ΕΝΟΥ) και ενός ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜ[Α] (ή ενός ΑΝΤΙΚΕΙΜ και ενός επιρρηματικού συμπληρώματος ΠΡΟΣΑΡΤ(ΗΜΑΤΟΣ), όπως π.χ. στην πρόταση *ο χ μου συμπεριφέρθηκε ψυχρά*²⁸). Τότε, για τις προτάσεις του τύπου <13v> και <14i-ii> θα είχαμε, ας πούμε:

26. Motsch, όπου και στη σημ. 22, σ. 122.

27. Αξιοσημείωτο και το ότι ενώ ο Motsch τοποθετεί το ΕπιρρΧρον κάτω από τον κόμβο ΡΕ, η Stephany το τοποθετεί κάτω από τον κόμβο ΚΦ.

28. Για το επιρρηματικό συμπλήρωμα ή ΠΡΟΣΑΡΤ(ΗΜΑ) δεξ Θαν. Νάκας, *Τα Επιρρηματικά...*, σσ. 153-8.

Βεβαίως, το ερώτημα που ανακύπτει αμέσως είναι: το *ως μεταφορικό μέσο* του <13v> λειτουργεί ως ΠΡΟΣΔΙΟΡ[Α]χ, σύμφωνα με όσα είπαμε στα προηγούμενα, ή λειτουργεί ως ΠΡΟΣΑΡΤ (ή και ως ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜ[Α]); Κι ακόμη, το *ως υπουργός* του <14i> λειτουργεί όμοια με το *ως υπουργό* του <14ii> ή, εκτός από το ότι το ένα αναφέρεται στο υποκείμενο και το άλλο στο αντικείμενο, διαφέρουν επίσης και στο ότι το πρώτο λειτουργεί ως προαιρετικός προσδιορισμός (ΠΡΟΣΔΙΟΡ[Υ]ψ) και το δεύτερο ως απαραίτητο συμπλήρωμα (ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜ[Α]); Έχω υποστηρίξει εκτενώς αλλού²⁹ ότι, ανάλογα και με το σημασιολογικό ρόλο που επιτελούν αλλά και με τη σημασία του ρήματος της πρότασης, οι ΠΡΟΣΔΙΟΡ(ΙΣΜΟΙ) γενικά διακρίνονται, ειδικότερα, σε ΔΙΟΡ(ΙΣΜΟΥΣ)χ ..., ΕΠΙΔΙΟΡ(ΙΣΜΟΥΣ)ψ ..., ΠΑΡΑΔΙΟΡ(ΙΣΜΟΥΣ)Ω ..., πράγμα που υποδηλώνει και τη λειτουργία τους σε τρία τουλάχιστον διαφορετικά συντακτικά επίπεδα (και που το σχήμα <17> δεν αποπειράται να δείξει παρά ενμέρει μόνον και πολύ χοντρικά -δες και τα σχήματα <22>-<23> πιο κάτω). Το *ως υπουργός* του <14i>, εφόσον έχει τη σημασία “υπό, με την ιδιότητα του υπουργού”, ανήκει, πιο συγκεκριμένα, στους ΕΠΙΔΙΟΡΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΟΥΣ (για τους οποίους βλ. Νάκα, όπου και στη σημ. 2, σσ. 39-40, 104-5, 389), ενώ εάν σημαίνει “όταν έχει/είχε (κτλ.) την ιδιότητα του υπουργού”, τότε ανήκει στους ΕΠΙΔΙΟΡΧΡΟΝ. Όσον αφορά το *χαιρετίζω ως υπουργό*, ειδικότερα, αν έχει τη σημασία “χαιρετίζω κάποιον αποκαλώντας τον υπουργό”,

29. Βλ. όπου και στη σημ. 15.

τότε το *ως υπουργό* έχει τη λειτουργία ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜ[Α] (πβ. τον *είπε/αποκάλεσε* (κτλ.) *υπουργό*). Ακολουθώντας τον Motsch (όπου και στη σημ. 22, σσ. 119-20) για ό,τι αφορά τη Γερμανική, θα λέγαμε ότι το *ως υπουργό* σε μια πρόταση σαν την *ο χ χαιρέτισε τον ψ ως υπουργό* είναι πολύσημο, σημαίνει δηλ. 1) “ο ψ ήταν (πράγματι) υπουργός”. 2) “σαν να ήταν ο ψ υπουργός” και 3) “όταν ο ψ ήταν υπουργός”. Η χρονική ανάγνωση επιβεβαιώνεται, νομίζουμε, και με βάση τα εξής παραδείγματα του Τζάρτζανου (§42 σημ.):

- <18> (i) «Εδώ ερχόμαστε *κορίτσια* και τα λέγαμε (=όταν ήμασταν κορίτσια)
 (ii)α. Τον edιάβασε [] *μαθητής*, τον εθαύμασε *φοιτητής* (=όταν ήταν μαθη-
 τής. Πρβλ. §11)»
 β. Τον edιάβασε *ως μαθητής*, τον εθαύμασε *ως φοιτητής*.

Το εκφώνημα <18iiβ> το προσθέσαμε εμείς, αφού ο Τζάρτζανος συνοδεύει τα δικά του παραδείγματα <18i-iiα> με το εξής σχόλιο: «Χρησιμοποιούνται συχνά ως κατηγορηματικοί προσδιορισμοί και ουσιαστικά προσηγορικά ονόματα που φανερώνουν η λ ι κ ί α, ε π ά γ γ ε λ μ α, α ξ ί ω μ α κ.τ.τ. πολλές φορές και με το μόριο *ως* μπροστά τους». Τα (*ως*) *μαθητής* και (*ως*) *φοιτητής* θα μπορούσαν να υποκατασταθούν και από καθαρώς χρονικά επιρρήματα, π.χ. *τότε*, ενώ η χρονική ανάγνωση εδώ εξακριβώνεται και από την παρουσία κάποτε άλλων χρονικών εκφράσεων (π.χ. *ήδη, ακόμη* κ.τ.ό. —δες και το <2ix>: *Γέρος ακόμη ο Κοραής συνέχιζε τις εκδόσεις του* = “και όταν ακόμη ήταν γέρος...”), όπως, εξάλλου, μπορούμε να συμπεράνουμε και από ανάλογες προτάσεις της Γερμανικής,

- <19> (i) α. Peter kam *als junger Mann* nach Paris
 β. Peter kam *damals* nach Paris
 (ii) α. Peter musste *schon als Kind* hart arbeiten
 β. Peter musste *schon damals* hart arbeiten
 (iii)α. Peter durfte *bereits als Lehrling* rauchen
 β. Peter durfte *bereits in diesem Alten* rauchen

στις οποίες, πάντοτε κατά τον Motsch (ό.π.), το *damals* μπορεί να υποκαθιστά το *als junger Mann*, ενώ τη χρονική ανάγνωση των *als Kind* και *als Lehrling* ενισχύουν τα σαφώς χρονικά *schon* και *bereits*.

Από το «Πρβλ. §11» στο τέλος του παραθέματος <18iiα> προκύπτει ότι ο Τζάρτζανος συσχετίζει τον ‘κατηγορηματικό προσδιορισμό’ με το ‘επιρρηματικό κατηγορούμενο’, με το οποίο συσχετίζει επίσης και το ‘κατηγορούμενο του αντικειμένου’ (§63), αναγνωρίζει, μ’ άλλα λόγια, και σ’ αυτό κάποια επιρρηματική λειτουργία και σημασία, σ’ ορισμένες τουλάχιστον περιπτώσεις, όπως, για παράδειγμα, α) όταν «εκείνο που σημαίνει το έμμεσο (ήτοι το κατηγορηματικό) αντικείμενο, αποδίδεται στο άμεσο αντικείμενο κ α τ ά π ρ ό λ η ψ ι β ρ α χ υ λ ο γ ι κ ώ ς, πολλές φορές για να δηλωθή σ κ ο π ό ς (=για, γιανά...)», π.χ.

- <20> «Δένω τα χέρια *σταυρό* (=έτσι που να σχηματιστή *σταυρός*)»

και β) όταν «πρόκειται να δηλωθή η λ ι κ ί α ή κ α τ ά σ τ α σ ι ς, στην οποία βρίσκεται το άμεσο αντικείμενο, τότε που μεταβαίνει σ’ αυτό η ενέργεια του υποκειμένου, ή τ ρ ό π ο ς» π.χ.

- <21> (i) «Τη *Μαρία* την πάντρεψαν *μικρή*
 (ii) *Μικρή* σε αγάπησα, *μεγάλη* δε σε πήρα... θα σε πάρω *χήρα*
 (iii) Τον έθαψαν *ζωντανό*
 (iv) Έχωσε το *λαρδί κομμάτια* μέσα σ' ένα τσουκάλι
 (v) Τηγανίζει *αυγά μάτια*
 (vi) Τα παρθενικά της *χρόνια αγέλαστα* τα (εί)χε περάσει (=χωρίς να γελάσει ποτέ)
 Πρβλ. §11,1 και 2».

Είναι προφανές ότι πολλά από τα 'κατηγορούμενα του αντικειμένου' του Τζάρτζανου δεν θα πρέπει ν' ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία, αφού συγγέονται με τους 'κατηγορηματικούς προσδιορισμούς' και τα 'επιρρηματικά κατηγορούμενα', ανήκουν επομένως σε ό,τι εμείς εδώ ονομάσαμε ΠΡΟΣΔΙΟΡ[Υ/Α] (ένας λόγος γι' αυτή την κατάταξη είναι και το ότι κανένα απ' αυτά, στα παραδείγματα τουλάχιστον <20> και <21>, δεν αποτελεί απαραίτητο συμπλήρωμα του ρήματος, αλλ' είναι όλα προαιρετικά). Φυσικά, ο προβληματισμός σχετικά με τον σημασιολογικό ρόλο που μπορεί να επιτελεί ένα ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜ[Α] (ή, ακόμη, και ένα ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜ[Υ]) και που μπορεί να είναι ο ίδιος με τον σημασιολογικό ρόλο ενός ΠΡΟΣΔΙΟΡ γενικά, δεν σταματά εδώ· η εξέταση όμως και αυτού του ζητήματος, που μοιραία συνάπτεται με το άλλο μεγάλο ζήτημα, τι μπορούμε δηλ. να ονομάσουμε γενικά ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜ, θα μας οδηγήσει πολύ έξω από τα πλαίσια και τους στόχους αυτού του μελετήματος (απομένει, βέβαια, να γίνει κάποτε)³⁰.

Ε

Για την κατάταξη και ερμηνεία που επιχειρούμε εδώ, συνηγορούν ακόμη και τα εξής: Είδαμε πιο πάνω (υποκεφ. Β) ότι τόσο στην περίπτωση του 'επιρρηματικού κατηγορούμενου' όσο και στην περίπτωση του 'κατηγορηματικού προσδιορισμού' γίνεται λόγος για ένα είδος ισοδυναμίας (φυσικά, με όλες τις διαφοροποιήσεις που επισημάναμε) μεταξύ του επιθέτου και του ετυμολογικά αντίστοιχου επιρρήματος. Για ό,τι αφορά την Ισπανική, ο Samuel Gili Gaya³¹ έχει τη γνώμη ότι υπάρχει μια ευρεία περιοχή όπου η επιθετική και η επιρρηματική λειτουργία συναντιούνται («una

30. Οι ανάγκες της περιγραφής θ' απαιτούσαν, κανονικά, δίπλα σ' όλες τις λειτουργίες (κι όχι μόνον στους ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥΣ, όπως γίνεται εδώ) να δίνεται κι ένας σημασιολογικός ρόλος. Σ' ό,τι αφορά το ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜ[Υ/Α], κάτι τέτοιο προϋποθέτει την έρευνα που υπαινιχθήκαμε μόλις προηγουμένως. Όσο για το ΥΠΟΚ(ΕΙΜΕΝΟ), σημειώνω πρόχειρα ότι χάρη και μόνον στο συνδυασμό λειτουργικών και σημασιολογικών πληροφοριών μπορώ να δείξω π.χ. τη διαφορά μεταξύ του: ο *Γιάννης* (ΥΠΟΚΔΡΑΣΤΗΣ) *άνοιγε όλες τις πόρτες μ' αυτό το κλειδί* (ΔΙΟΡΓΑΝΟ) και του: *αυτό το κλειδί* (ΥΠΟΚΟΡΓΑΝΟ) *άνοιγε όλες τις πόρτες* κ.τ.δ. Για τη θεωρητική θεμελίωση αυτού του λειτουργικο-σημασιολογικού πλαισίου βλ. περισσότερα στη μελέτη μας, *Τα Επιρρηματικά...*, σσ. 5-6, 174-180 και 243-4.

31. Samuel Gili Gaya, *Curso Superior de Sintaxis Española*, Βαρκελώνη ¹³1981 [1961]: Bibliograph, σσ. 222-3. (Πβ. και *Esbozo de una Nueva Grammatica de la Lengua Española* της Real Academia Española, ⁸1982 [1973], σ. 408).

amplia zona de contracto entre las funciones adjetiva y adverbial») και ότι επίθετα που προσδιορίζουν το υποκείμενο συνιστούν επίσης και ένα είδος τροπικού προσδιορισμού του ρήματος, παρόμοιου με εκείνον που αποδίδεται με το επίρρημα (δηλ. το από μορφολογική άποψη επίρρημα, γιατί και ο προσδιορισμός του επιθέτου εδώ είναι επίσης 'επιρρηματικός'. Συγκεκριμένα, γράφει στη γλώσσα του τα εξής: «La transición entre ambas funciones puede observarse en las oraciones formadas por verbos de estado e intransitivos: *el niño duerme tranquilo* [πβ. *το παιδί κοιμάται ήσυχος*]; *mis hermanos viven felices*. Los adjetivos *tranquilo* y *felices* califican al sujeto y conciertan con él; pero es evidente que constituyen también una calificación modal del verbo, igual a la que se obtendría con los adverbios morfológicos *tranquilamente* y *felizmente*»).

Για ό,τι αφορά τη Γαλλική, ο Β. Η Weerenbeck³² παρατηρεί ότι σε μια πρόταση σαν την *nous écoutons calmes et souriants* (πβ. ΝΕ *τον ακούγαμε ήρεμοι και χαμογελαστοί*) η συντακτική σχέση («le rapport syntaxique») ανάμεσα στο *nous écoutons* και στο *calmes et souriants* δεν απουσιάζει, αλλά το *calmes et souriants* δεν έχει την ίδια «επιρρηματική αξία» («la même valeur adverbiale») με το *calmement et en souriant* (πβ. ΝΕ *ήρεμα και χαμογελώντας/χαμογελαστά*). Υπάρχει μεταξύ τους η ίδια διαφορά που υπάρχει και μεταξύ του *nous écoutons attentifs* (πβ. ΝΕ *τον ακούγαμε προσεκτικά*) και του *nous écoutons attentivement* (πβ. ΝΕ *τον ακούγαμε προσεκτικά*). Το *attentifs* δηλώνει περισσότερο την προσοχή του υποκειμένου, ενώ αντιθέτως το *attentivement*, αν και αναφέρεται ως προς τη σημασία εξίσου στο υποκείμενο, δεν προσδιορίζει λιγότερο, από γραμματική άποψη, την ενέργεια του 'ακούειν'. («*Attentifs* marque mieux l'attention du sujet, *attentivement*, par contre, tout en se rapportant pour le sens également au sujet, n'en détermine pas moins, au point de vue purement grammatical, l'action d'écouter»). Για το *attentifs* σε μια πρόταση σαν την *nous écoutons attentifs*, ο Tesnière³³ πιστεύει ότι πρόκειται για ένα επίθετο σε παραθετική σύνταξη, το οποίο, όπως μερικές φορές και το ουσιαστικό που έχει την ίδια λειτουργία, αποκτά επιρρηματική απόχρωση, που σημασιολογικά μπορεί να δηλώνει τον 'τόπο', το 'χρόνο' ή τον 'τρόπο'. («L'adjectif en apposition comporte comme le substantif dans la même occurrence une nuance circonstancielle, qui peut être de lieu [] de temps [] ou de manière»). Στις μεταφράσεις από γλώσσα σε γλώσσα τα επίθετα αυτά μπορούν ν' αποδίδονται μ' επιρρηματικές εκφράσεις, πράγμα που δείχνει και τον επιρρηματικό τους χαρακτήρα: π.χ. το λατινικό *praecipit abiit* μπορεί ν' αποδοθεί στα γαλλικά ως *il partit précipitamment*, το *assiduus in oculis fuerat* ως *il avait été constamment en vue* και το *rediit in columis* ως *il est revenu en bon état*. Εκτός από τα επίθετα, την ίδια 'παραθετική' λειτουργία αναλαμβάνουν, κατά τον Tesnière, και μετοχές: π.χ. *étant petit garçon, je lisais son roman / et je le lis encore*, *ayant la barbe grise* (La Fontaine). Ένα ανάλογο όμως παράδειγμα, (*étant) noué dans le sêrail, j'en connais les détours*, το χαρακτηρίζει αλλού (κεφ. 224 §23) όχι ως μετοχή σε 'παραθετική' λειτουργία αλλ' ως 'αιτιολογικό επίρρημα' («adverbe de cause»), που δείχνει, βέβαια, κάποια ασυνέπεια στην περιγραφή (εξάλλου, την 'αιτία' ή το 'λόγο' ο Tesnière παρέλειψε να τη συμπε-

32. Β. Η. Weerenbeck, *Participe Présent et Gêrondif*, Παρίσι, 1927, σ. 194 (παρατίθεται από την J.-O. Halmøy, *Le Gêrondif*, 1982: Université de Trondheim, σ. 31).

33. L. Tesnière, *Eléments de Syntaxe Structurale*, Παρίσι, 1966 [1959]: Klincksieck (δες κεφ. 69 §19 και κεφ. 70: "L'adjectif en apposition").

ριλάβει στις επιρρηματικές αποχρώσεις που, κατ' αυτόν, δηλώνονται με τα παραθετικά επίθετα). Μια τέτοια ασυνέπεια απουσιάζει απ' το δικό μας πλαίσιο περιγραφής, αφού και το *τρεχάτος* και το *τρέχοντας* και το *γρήγορα* τα κατατάσσουμε στους ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥΣ, και ειδικότερα τα δύο πρώτα στους ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥΣ[ΥΠΟΚ] (δες υποκεφ. Β στο τέλος). Μεγαλύτερη όμως εντύπωση προκαλεί το ότι ο *Tesnière* χαρακτηρίζει ως 'participes en apposition' και τις μετοχές των εξής προτάσεων της Αρχαίας Ελληνικής: *ἐπαύσατο μαχόμενος, ἔλαθε ἐχθρὸς ὢν, τοῦτον ὑμεῖς ἐπίστασθε ἡμᾶς προδόντα, δείξω οὕτω ταῦτα ἔχοντα*, παραβλέποντας το γεγονός ότι ούτε προαιρετικά συστατικά αποτελούν ούτε 'επιρρηματική απόχρωση' έχουν (ο ίδιος, άλλωστε, μεταφράζει π.χ. το τρίτο παράδειγμα ως *vous savez qu'il nous a trahis*), ανήκουν δηλ., σύμφωνα με τη δική μας ορολογία, στα ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ (αποτελούν 'συμπληρωματικές' ή 'κατηγορηματικές' μετοχές) και όχι στους ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥΣ.

Με την ευκαιρία αυτή, ας σημειωθεί ότι και οι Schwyzer-Debrunner³⁴ μιλούν, προκειμένου για την Αρχαία Ελληνική, για επιθετική παράθεση στο ρήμα ή 'ρηματική παράθεση' ('Verbalapposition'), η οποία, ακριβέστερα, «ist eine adjektivische oder partizipiale, selten substantivische (oder halbsubstantivische) Apposition verstanden, die sich zugleich auf das Subjekt (bzw. Agens oder Patiens) einer finiten oder infiniten Verbalform und auf diese selbst bezieht», αναφέρεται δηλ. τόσο στο υποκείμενο όσο και στο ρηματικό τύπο, παρεμφατικό ή απαρέμφατο, και η οποία «sehr häufig steht [] gegenüber Adverbialem Ausdruck», επέχει δηλ. θέση επιρρηματικής έκφρασης: π.χ. *ἴξε μυχοίτατος, κατέβαινον εἰς τὰς κώμας ἤδη σκοταῖοι*, όπου τα *μυχοίτατος* και *σκοταῖοι* μπορούν ν' αποδίδονται στις νεότερες γλώσσες μ' επιρρηματικές εκφράσεις. Εκτός από τα επίθετα που δηλώνουν τόπο και χρόνο, λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο και επίθετα που δηλώνουν τάξη ή σειρά, πλήθος ή μέγεθος, τρόπο κτλ. (μερικά ακόμη παραδείγματα: *ἐξόμεσθ' ἐφέστιοι, θαλάσσιον ἐκρίψατε, εὐδον παννύχιοι, Σωκράτης ὕστατος ἦλθεν, ἐπιπτον νεκροί, πυκνοί ἐφέστασαν ἀλλήλοισιν, ὁ Ἀσωπὸς ποταμὸς ἔρρῦν μέγας, τοὺς νεκροὺς ὑποσπόνδους ἀπέδοσαν, εἶχε τὴν τρίχα μέλαιναν* κτλ.). Με τον ίδιο τρόπο λειτουργούν κάποτε και ορισμένα ουσιαστικά, π.χ. *νῆες ἐξήκοντα παρεπελεύκεσαν τοῖς ἐν τῷ ὄρει τιμωροί* (scil. *ἐσόμενοι*), *φάρμακ' ἀκέσματ' ἔπασσε μελαινῶν ὀδυνῶν, ταῖς τέχναις ταύταις παραπετάσασιν ἐχρήσαντο* ή και με το *ὡς*: (*τῷ οἰκήματι*) *ὡς ταμειῶ ἐχρήτητο*. Εκείνο που θα είχε κανείς, καταρχήν, να παρατηρήσει, είναι ότι ο ορισμός της 'Verbalapposition', όπως δίνεται από τους Schwyzer-Debrunner, δεν είναι πλήρης, αφού γίνεται λόγος γι' αναφορά μόνον στο υποκείμενο, ενώ από τα παραδείγματά τους *εἶχε τὴν τρίχα μέλαιναν* κ.τ.ό. προκύπτει σαφώς ότι ένα επίθετο σ' αυτή τη χρήση μπορεί ν' αναφέρεται ταυτόχρονα και στο αντικείμενο και το ρήμα. Επίσης, δεν είναι σωστή η εκτίμησή τους ότι μεταξύ του *φοιτᾶς ὑπερπόντιος* και του *φοιτᾶς ὑπὲρ τὸν πόντον*, το πρώτο χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη ζωνρότητα και παραστατικότητα, απόδειξη ότι χρησιμοποιείται πολύ στην ποίηση, αλλά το επίρρημα είναι σαφέστερο, γι' αυτό και τελικά επικράτησε: αυτό ισχύει μόνον για τα επίθετα (ελάχιστα, ούτως ή άλλως, τόσο στην Αρχαία όσο και στη Νέα Ελληνική) που φανερώνουν το χρόνο και τον τόπο, όχι όμως και για τα άλλα, και, οπωσδήποτε, δεν αληθεύει η διαπίστωσή τους, την οποία μάλιστα χρεώνουν στη *Νεοελληνική Σύνταξι* του Τζάρτζανου, ότι σήμερα

34. E. Schwyzer-A. Debrunner, *Griechische Grammatik* (II: Syntax und Syntaktische Stilistik), Μόναχο 1959: C.H. Beck, σσ. 178-9 και 618-9.

έχουν απομεινεί σ' αυτή τη χρήση κυρίως το *όλος* και το *μόνος του*.

Ξαναγυρίζοντας σε ό,τι αφορά τη Γαλλική, προσθέτουμε ότι την άποψη του Tesnière σχετικά με το ζήτημα που μας απασχολεί, υιοθετεί, μεταξύ άλλων, και η *Grammaire Fonctionnelle du Français* του André Martinet κ.ά.³⁵ Πιο συγκεκριμένα, σε μια πρόταση σαν την *dépité, François sort de la classe* ή *François sort dépité de la salle* (πβ. NE ο *Γιάννης βγήκε πειστωμένος από την αίθουσα*) ή *les enfants sortent heureux de la classe* ([πβ. *οι μαθητές βγήκαν χαρούμενοι από την τάξη*] που αντιδιαστέλλεται από το *les enfants heureux sortent de la classe* [πβ. *οι χαρούμενοι μαθητές βγήκαν από την τάξη*]) τα επίθετα *dépité* και *heureux* έχουν, μας λένε (σσ. 18 και 72), τη λειτουργία ενός 'prédicatoïde appositif sans copule', λειτουργούν δηλ. ως ένα είδος παραθετικού κατηγορήματος χωρίς συνδετικό ρήμα, αλλά τα επίθετα *heureux* και *furieux* σε προτάσεις όπως *il vit heureux* (πβ. *ζει ευτυχισμένος*) και *il part furieux* (πβ. *φεύγει μανισμένος*) λειτουργούν, μας λένε αλλού (σ. 85), κανονικά ως κατηγορούμενα, γιατί τα ρήματα *vivre* και *partir* μπορούν να θεωρηθούν εδώ ως συνδετικά, που διαφέρουν από το *être* (πβ. *είμαι*), επειδή είναι 'πλήρη' ('pleines') σημασίας, ενώ το τελευταίο είναι 'κενό' ('vide'). Όπως όμως σωστά παρατηρεί και ο Jack Feuillet³⁶, σε κανένα από τα προηγούμενα παραδείγματα το επίθετο δεν είναι ένα απαραίτητο συστατικό, όπως θα ήταν εάν είχαμε την πρόταση π.χ. *François est dépité / furieux / heureux* (ο *F.* είναι πειστωμένος / χαρούμενος κτλ.) και, εξάλλου, τίποτε δεν μας υποχρεώνει να θεωρήσουμε τα *partir* και *vivre* ως συνδετικά ρήματα, έστω και 'πλήρη', αφού «η παρουσία ή η απουσία του επιθέτου δεν μεταβάλλει σε τίποτε τη δομή τους». Έχουμε άραγε να κάνουμε με 'παραθέσεις'; Κατά τον Jack Feuillet, ενώ στην πρόταση *les enfants heureux sortent de la classe* το συντακτικό σύνολο *les enfants heureux*, όπου το επίθετο δηλώνει μιαν 'εγγενή' ιδιότητα («une qualité inhérente»), συνάπτεται με το *sortent de la classe*, αντιθέτως στην πρόταση *les enfants sortent heureux de la classe* το *heureux* παρεμπίπτει («est incident») στο σύμπλεγμα *les enfants + sortent de la classe*. Για τον λόγο αυτόν, αν διατηρηθεί ο παραδοσιακός όρος 'επιθετικός προσδιορισμός' ('épithète') για την πρώτη λειτουργία, τότε, αντί για τον όρο 'παραθέση' ('apposition'), που δηλώνει ένα τελείως διαφορετικό τύπο λειτουργίας, αφού αποτελεί ένα είδος 'επαύξησης', 'élargissement') και αντί για τον όρο 'κατηγορούμενο' ('attribut'), που προορίζεται για το υποχρεωτικό συμπλήρωμα ορισμένων ρημάτων), προτείνει τον όρο 'παρεμπτωματικό(ς)' ('incidentif'). Με αφορμή την υπόδειξη του Feuillet, θυμίζουμε ότι η διάκριση μεταξύ του *ο ήρεμος δικαστής έβγαλε την απόφαση* (όπου πρόκειται για κάποιον συνήθως ήρεμο δικαστή) και του *ήρεμος ο δικαστής έβγαλε την απόφαση* (όπου εξυπακούεται ότι ήταν ήρεμος εκείνη τη στιγμή — πβ. και: *έβγαλε την απόφαση ήρεμα*) γίνεται και με βάση το γεγονός ότι το πρώτο εκφράζει μια 'μόνιμη'/'γνωστή' ιδιότητα του ουσιαστικού ενώ το δεύτερο μια 'παροδική' (δες στο τέλος του υποκεφ. Β τα σχετικά με τη διαφορά 'επιθετικού' και 'κατηγορηματικού' προσδιορισμού κατά την παραδοσιακή ορολογία). 'Παρεμπτωματικοί' είναι όλοι οι ΠΡΟΣΔΙΟΡ[Υ/Α] στη δική μας ορολογία, αλλά ο όρος 'παρεμπτωματικός' δεν πρέπει να συγχέεται με το 'παροδικός': έχει να κάνει μάλλον με την επιρρηματική λειτουργία των ΠΡΟΣΔΙΟΡ[Υ/Α]. Απόδειξη ότι και στο <2νι>: η *αλεπού, πονηρή,*

35. A. Martinet et alii, *Grammaire Fonctionnelle du Français*, Παρίσι 1979: Didier, σσ. 18-9 και 72.

36. J. Feuillet, "Les fonctions du groupe adjectival", *La Linguistique*, 20/2 (1984), σσ. 144-50.

γιαμιάς το κατάλαβε, το πονηρή εκφράζει μια μόνιμη ιδιότητα της αλεπούς, ενώ ταυτόχρονα χρησιμοποιείται 'παρεμπτωματικά' ή επιρρηματικά, όπως θα λέγαμε εμείς, αφού άλλωστε ισοδυναμεί και μπορεί να παραφράζεται μ' επιρρηματική πρόταση ("σαν πονηρή που ήταν, επειδή ήταν πονηρή").

Αυτή την επιρρηματική λειτουργία των ΠΡΟΣΔΙΟΡ[Υ/Α] έρχονται να στηρίξουν, πάντοτε όσον αφορά τη Γαλλική, και οι Baylon-Fabre³⁷. Σε μια πρόταση σαν την *l'auto, luxueuse, passa*, όπου μάλιστα το επίθετο χωρίζεται από το ουσιαστικό με παύση (την οποία στη γραφή δηλώνει το κόμμα), αυτό το επίθετο, υποστηρίζουν, καταχρηστικά λέγεται ότι βρίσκεται σε παραθετική σύνταξη, γιατί στην πραγματικότητα λειτουργεί όπως ένας επιρρηματικός προσδιορισμός («cet adjectif appelé abusivement en apposition fonctionne en fait comme un complément circonstanciel»): απόδειξη, άλλωστε, ότι και η θέση του μέσα στην πρόταση είναι ελεύθερη, όπως και του επιρρηματικού προσδιορισμού: η διαφορά του έγκειται στη συμφωνία ως προς την πτώση, το γένος, τον αριθμό: πρόκειται, πάντως, για ένα είδος όψιμου χαρακτηρισμού που επισυμβαίνει, κατά κάποιο τρόπο, 'εν τη ρύμη του λόγου', τη στιγμή που η δομή της πρότασης έχει ολοκληρωθεί («il s'agit là d'une caractérisation tardive, intervenant en discours, au niveau de la phrase construite»). Σχετικά με την ελεύθερη θέση των ΠΡΟΣΔΙΟΡ[Υ/Α] μέσα στην πρόταση, σε συσχετισμό με τη θέση των ΠΡΟΣΔΙΟΡ γενικά και σε αντίθεση με τη θέση των ΠΑΡΑΠΛΗΡΩΜΑΤΩΝ — είναι, εξάλλου, γνωστό ότι τα συστατικά μιας ΡΦ παρουσιάζουν μεγαλύτερη κινητικότητα απ' ό,τι τα συστατικά μιας ΟΦ, για παράδειγμα —, θα μπορούσε να μας χρησιμεύσει, από τη ΝΕ, και το εξής: *ήρεμος ο δικαστής έβγαλε την απόφαση — ο δικαστής ήρεμος έβγαλε την απόφαση — ο δικαστής έβγαλε ήρεμος την απόφαση — ο δικαστής έβγαλε την απόφαση ήρεμος* κτλ., όπου η κινητικότητα του *ήρεμος* μπορεί να παραβληθεί με την κινητικότητα του *ήρεμα*. Ήδη το συντακτικό του Κολλεγίου καθορίζει ότι «ο κατηγορηματικός προσδιορισμός μπορεί να μπει είτε πριν είτε μετά το ουσιαστικό που προσδιορίζει αλλά ποτέ ανάμεσα στο άρθρο και στο ουσιαστικό». Και ο Τζάρτζανος ακόμη πιο χαρακτηριστικά: «Το επίθετο ως κατηγορηματικός προσδιορισμός πολλές φορές τονίζεται ιδιαίτερω και τρόπον τινά έχει ανεξάρτητη θέση μέσα στην πρότασι. Μπορεί τότε να αναλύεται σε ολόκληρη πρόταση [sic] αιτιολογική ή, σπανιότερα, χρονική ή εναντιωματική ή υποθετική».

Προκειμένου τώρα για την Αγγλική γλώσσα, υπάρχει αυτό που οι συγγραφείς της *A Grammar of Contemporary English*³⁸ αποκαλούν 'subject adjunct', επεξηγώντας ότι αναφέρεται ταυτόχρονα στο υποκείμενο και στη διαδικασία ή την κατάσταση που εκφράζεται με το ρήμα («Subject adjuncts relate to the person of the subject as well as to the process or state»): π.χ. *bitterly, he buried his children*, που ισοδυναμεί με "he was bitter when he...", ή *with great pride, he accepted the award*, που είναι ισοδύναμο με "he was very proud to accept..."³⁹. Ας σημειωθεί εδώ ότι ο Chomsky⁴⁰ δεν έχει δίκαιο

37. C. Baylon-P. Fabre, *Grammaire Systématique de la Langue Française*, Παρίσι 1978: Nathan, σσ. 168-9.

38. R. Quirk-S. Greenbaum-G. Leech-J. Svartvik, *A Grammar of Contemporary English*, 1972: Longman, σ. 465.

39. Άλλο πράγμα είναι το: *He spoke bitterly about the treatment he received* ("He spoke in a bitter way...").

40. N. Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax*, 1965: The MIT Press, σ. 218.

να πιστεύει ότι το *with no great enthusiasm* στο *John married Mary with no great enthusiasm* (πβ. ΝΕ ο Γιάννης παντρεύτηκε τη Μαρία χωρίς μεγάλο ενθουσιασμό) λειτουργεί όπως το *cleverly* στο *John, cleverly, stayed away yesterday* (πβ. ο Γιάννης, έξυπνα, δεν συμμετείχε χτες) και όχι όπως στο *John laid his plans cleverly* (πβ. ο Γιάννης διεκπεραίωσε τις υποθέσεις του έξυπνα). Παρά την αναφορά στο υποκείμενο, που χαρακτηρίζει το *έξυπνα* και στις δύο του χρήσεις, πρόκειται στην πρώτη περίπτωση για ένα 'προτασιακό επιρρηματικό' ('sentence adverbial') ή ΠΑΡΑΔΙΟΡΙΣΜΟΔΙΑΘ(ΕΣΙΑΚΟ), στη δική μας ορολογία, ενώ στη δεύτερη για έναν ΔΙΟΡ(ΙΣΜΟ)ΤΡΟΠ(ΟΥ) (δες και τα σχήματα <22>-<23> πιο κάτω).

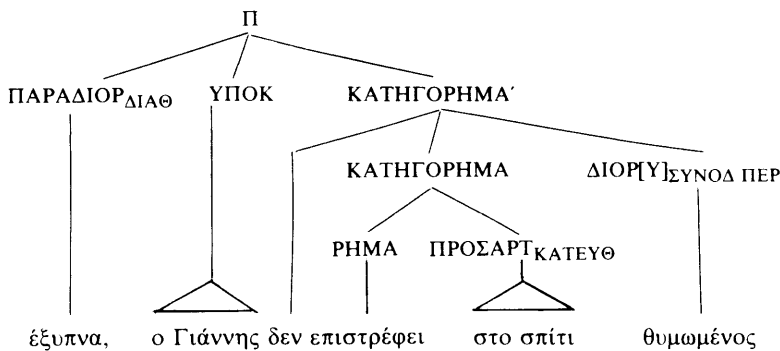
Όσον αφορά τη Γερμανική, η Renate Bartsch⁴¹ μιλάει για 'adverbial attribution to the sentence subject or to the direct object'. Τα παραδείγματα που χρησιμοποιεί είναι, για την πρώτη περίπτωση, προτάσεις σαν το *sie heiratet jung* ή το *der Hund liegt krank in der Ecke* (πβ. ΝΕ παντρεύτηκε μικρή ή ο σκύλος κάθεται άρρωστος στη γωνία) και, για τη δεύτερη περίπτωση, προτάσεις σαν το *der Kellner serviert die Suppe heiss* (πβ. το γκαρσόνι σερβίρει τη σούπα ζεστή). Δεδομένου όμως ότι για τους κυρίως επιρρηματικούς προσδιορισμούς υιοθετεί τους όρους 'adjunct' και 'adjunction', με τους όρους που προτείνει εδώ, ενώ δηλώνεται η αναφορά στο υποκείμενο ή το αντικείμενο, χάνεται η αναφορά ή ο προσδιορισμός του ρήματος (αντίθετα με τον όρο 'subject adjunct' που είδαμε προκειμένου για την Αγγλική και που ανταποκρίνεται καλύτερα στον δικό μας ΠΡΟΣΔΙΟΡΥΠΟΚ/ΑΝΤΙΚ). Η Bartsch ρητά αναφέρει ότι εδώ ανήκουν όχι μόνον όλα τα επίθετα αλλά και όλες οι μετοχές (επιθετικές ή όχι) που λειτουργούν επιρρηματικά. Ειδικότερα στη Γερμανική, στις προτάσεις του τύπου *der Hund sitzt ruhig* το επιρρηματικό *ruhig* μπορεί να έχει δύο διαφορετικές αναγνώσεις, αφού μορφολογικά δεν ξεχωρίζεται το επίθετο από το επίρρημα, και έτσι μπορούμε να έχουμε, σε αναλογία με τη ΝΕ, είτε ο σκύλος κάθεται ήσυχος (που, κατά τη Bartsch, αναλύεται παραπέρα σε: "ο σκύλος κάθεται(.) ταυτόχρονα είναι ήσυχος") είτε ο σκύλος κάθεται ήσυχα. Σ' αυτή τη δεύτερη περίπτωση έχουμε, λέει, ένα τροπικό επιρρηματικό (manner adverbial) ή ΔΙΟΡΤΡΟΠ, στη δική μας ορολογία, ενώ για την πρώτη περίπτωση δεν καθορίζει το σημασιολογικό ρόλο του επιρρηματικού (που, κατά τη δική μας άποψη, πρόκειται για έναν ΔΙΟΡΥ]ΣΥΝΟΔ(ΕΥΟΥΣΕΣ)ΠΕΡ(ΙΣΤΑΣΕΙΣ), ενώ μιλά γενικά για χρονικές, αιτιολογικές και υποθετικές σημασίες αυτών των επιρρηματικών· π.χ. το *er kehrt verärgert heim* / πβ. ΝΕ επιστρέφει θυμωμένος στο σπίτι το παραφράζει ως "επιστρέφει στο σπίτι αφού/ενώ/επειδή είναι θυμωμένος", δηλ. το *θυμωμένος* μπορεί να δηλώνει εδώ είτε το χρόνο (προτερόχρονο ή ταυτόχρονο) είτε το αίτιο (ή, καλύτερα, το λόγο)· αντιθέτως, στο *er kommt nur eingeladen zum Fest*/πβ. μόνον προσκεκλημένος θα έρθει στη γιορτή, το *προσκεκλημένος* δηλώνει τον όρο ή την προϋπόθεση και έτσι παραφράζεται "(μόνον) εάν προσκληθεί, θα έρθει στη γιορτή, αλλιώς όχι"⁴². Όπως σωστά επισημαίνει και η Bartsch, αν η (κύρια) πρόταση εκφέρεται αρνητικά, τότε είναι δυνατόν, ανάλογα και με τη θέση του επιρρηματικού μέσα στην πρόταση και με τον επιτονισμό, να έχουμε

41. R. Bartsch, *The Grammar of Adverbials* (αγγλ. μετάφραση F. Kiefer από την πρώτη γερμανική έκδοση 1972), 1976: North-Holland Publishing Co., σσ. 141-8.

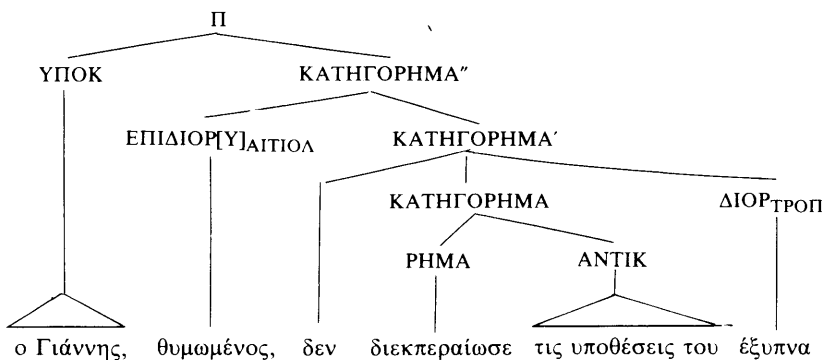
42. Απλουστεύω εδώ πάρα πολύ τις (όπως τις ονομάζει και 'η ίδια) λογικο-σημασιολογικές αναλύσεις της Bartsch, για τις οποίες βλ. όπου και στην προηγούμενη σημ. και Νάκα, όπου και στη σημ. 2, σσ. 67-9, 100-03, 167-8.

δύο ερμηνείες: *θυμωμένος*, *δεν επιστρέφει στο σπίτι* ή *δεν επιστρέφει στο σπίτι*, *θυμωμένος* (=“επειδή είναι θυμωμένος, δεν επιστρέφει στο σπίτι”), όπου το *θυμωμένος* λειτουργεί ως ΕΠΙΔΙΟΡ[Υ]ΑΙΤΙΟΛ(ΟΓΙΚΟΣ), σύμφωνα με τη δική μας ορολογία, αλλά *δεν επιστρέφει θυμωμένος στο σπίτι* ή *δεν επιστρέφει στο σπίτι θυμωμένος* (=“επιστρέφει στο σπίτι αλλά δεν είναι θυμωμένος”), όπου το *θυμωμένος* είναι ένας ΔΙΟΡ[Υ]ΣΥΝΟΔ ΠΕΡ. (Σχετικά με την άρνηση ως κριτήριο για την διάκριση των ΕΠΙΔΙΟΡ από τους ΔΙΟΡ βλ. Νάκα, όπου και στη σημ. 2, σσ. 185-7 και 194-200. Πολύ πρόχειρα, σημειώνω εδώ ότι, αντίθετα με τους ΕΠΙΔΙΟΡ, οι ΔΙΟΡ γενικά αποτελούν πάντοτε το ‘στόχο’ της άρνησης, σ’ όποια θέση της πρότασης και αν βρίσκονται, πράγμα που θα πει ότι δεν επιτρέπουν την άρνηση του ρήματος· και πράγματι, δεν νοείται τρόπος ή συνοδεύουσες περιστάσεις κτλ. μιας αρνητικής περιστασης, ενώ κάλλιστα μπορεί να δίνεται ο λόγος ή ο όρος/προϋπόθεση κτλ. μιας αρνητικής περιστασης). Ας σημειωθεί ακόμη ότι και η ιδιαίτερη (‘εγγενής’) σημασία των εμπλεκόμενων (ρήματος και επιρρηματικού) παίζει επίσης καθοριστικό ρόλο στο αν, για παράδειγμα, το *ο χ. δεν κάθεται ήσυχος στο κρεβάτι* είναι περισσότερο αισθητό ως “*ο χ. κάθεται στο κρεβάτι αλλά δεν είναι ήσυχος/χωρίς να είναι ήσυχος*”, ενώ το *ο χ. δεν κάθεται άρρωστος στο κρεβάτι* είναι περισσότερο αισθητό ως “*όταν/άμα/εάν είναι άρρωστος, δεν κάθεται στο κρεβάτι*”, χωρίς, φυσικά, και από τις δύο προτάσεις ν’ αποκλείονται και άλλες ερμηνείες, αν τα συμφραζόμενα το επιτρέπουν. Οι παραστάσεις <22> και <23> προσπαθούν να δείξουν και σχηματικά τη σημασιολογική δομή μερικών από τις προτάσεις που είδαμε:

<22>

<23>

Ύστερα απ' όλ' αυτά δεν δικαιολογείται, βέβαια, η άποψη του Jack Feuillet ότι ανάμεσα στις προτάσεις της Γαλλικής *dépité*, *François sort de la salle* και *François sort dépité de la salle* (δες εδώ πιο πάνω) δεν υπάρχει διαφορά. Θα μπορούσαμε να παραβάλουμε το *dépité* στο πρώτο παράδειγμα με μίαν αιτιολογική μετοχή και στο δεύτερο παράδειγμα με μια τροπική μετοχή (ή, μάλλον, 'συνοδευτική' μετοχή, που εκφράζει δηλ. τις 'συνοδευουσες περιστάσεις', αγγλικά 'attendant circumstances' και γαλλικά 'circonstance concomitante'). Όμως, θ' απαντούσε ο Feuillet, «τίποτε δεν δηλώνει σαφώς εδώ μια σχέση αιτίου-αποτελέσματος του τύπου: *François sort de la classe parce qu'il est dépité* [πβ. NE ο Γιάννης βγαίνει από την αίθουσα επειδή είναι πειστωμένος]». Όμως, όταν έχουμε να κάνουμε με μετοχή, δεν έχουμε σχεδόν ποτέ ένα νόημα σαφώς εκφρασμένο, αλλά υπάρχει πάντοτε μια ακαθοριστία την οποία μόνον τα συμφραζόμενα μπορούν να άρουν· αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει αιτιολογική μετοχή την οποία θα είχε κανείς τη δυνατότητα να διακρίνει από μίαν άλλη μετοχή, τροπική για παράδειγμα, κτλ.

Τέλος, ως προς τους ΠΡΟΣΔΙΟΡ[Α]Χ, η Bartsch (ό.π.) πιστεύει, όπως εξάλλου και η Stephany (δες υποκεφ. Β), ότι σε μια πρόταση σαν την *der Kellner serviert die Suppe heiss*/πβ. *το γκαρσόνι σερβίρει τη σούπα ζεστή* ως υποκείμενο σχήμα μπορεί να θεωρηθεί το "der Kellner serviert die Suppe, während sie ist heiss/το γκαρσόνι σερβίρει τη σούπα ενώ (όσο, καθ' ον χρόνον) είναι ζεστή". Για την πρόταση *Hans färbt sein Haar rot*/πβ. *ο Γιάννης βάφει τα μαλλιά του κόκκινα* προτείνει την ανάλυση "ο Γιάννης βάφει τα μαλλιά του με αποτέλεσμα να γίνουν κόκκινα", όπου, κατά την άποψή της, το βάψιμο είναι το (γενεσιουργό) αίτιο και το κόκκινο χρώμα το αποτέλεσμα. Κακώς όμως, κατά τη γνώμη μας, εντάσσει εδώ και το παράδειγμα *Hans glaubte das Haus verlassen*/πβ. *ο Γιάννης θεωρούσε αυτό το σπίτι εγκαταλελειμμένο*, αφού και από την ανάλυσή της ("ο Γιάννης θεωρούσε ότι αυτό το σπίτι ήταν εγκαταλελειμμένο") δεν προκύπτει ότι εδώ έχουμε να κάνουμε με ΠΡΟΣΔΙΟΡ[Α] αλλά μάλλον με ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜ[Α].

Θ. Νάκας
Κέντρο Ιστορικού Λεξικού
Ακαδημίας Αθηνών